

จาก ๒๔๕๒ ถึง ๒๕๕๒

ท่านคณบดี คณาจารย์ และท่านผู้มีเกียรติ

ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เชิญให้ผมแสดงปาฐกถาในโอกาสที่คณะฯมีอายุครบ ๖๐ ปีในวันนี้ ในฐานะลูกหม้อของคณะฯนี้ ผมมีใจตอบปฏิเสธได้ ผมอยู่ที่คณะฯนี้มาตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ ในฐานะนักศึกษาและต่อมาในฐานะอาจารย์ โดยที่ไม่สามารถไปอยู่ที่อื่นได้ เพราะไม่มีใครรับ ความผูกพันที่ผมมีกับธรรมศาสตร์ย้อนหลังไปถึงปลายทศวรรษ ๒๔๕๐ บ้านผมอยู่ที่ท่าช้างวังหลวงเกือบทุกวันผมเดินกลับบ้านจากโรงเรียนวัดบวรนิเวศ บางวันแวะเตะฟุตบอลที่สนามหลวงกับเพื่อน บางวันแวะเข้ามาดูการแข่งขันกีฬาในธรรมศาสตร์ โดยที่บางวันแวะฟังไฮด์ปาร์กสนามหลวง

แม้ผมได้รับการบอกกล่าวล่วงหน้ามากกว่า ๖ เดือน แต่จนถึงเดือนที่แล้วผมยังไม่สามารถตัดสินใจแน่ชัดว่า ผมจะแสดงปาฐกถาเรื่องอะไร ในฐานะที่ผมมีฝีมือในการทำจับฉ่าย ผมเชื่อเช่นนั้น ผมจึงเลือกหัวข้อ “จาก ๒๔๕๒ ถึง ๒๕๕๒” โดยที่ผมจะพูดอะไรก็ได้ เพราะหัวข้อลักษณะเช่นนี้เป็นเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยจับฉ่าย

๑. โหมโรง เกิดอะไรขึ้นในปี ๒๕๕๒

เสือใบ-เสือดำตั้งระเบิด จนนามเลื่องระเบิด

ชื่อจริงของเสือใบคือ นายใบ สะอาดดี ส่วนเสือดำปัจจุบันคือ หลวงพ่อ ทวีศักดิ์ ชุตินธโร เจ้าอาวาสวัดศรีนวลธรรมวิมล หนองแขม มีชื่อเสียงในการปลุกเสก จตุคามรามเทพ

ผมไม่เคยติดตามศึกษาชีวิตเสือใบ-เสือดำ ไม่เคยรู้ว่า เสือใบ-เสือดำเริ่ม ออกปล้นเมื่อไร แต่ที่ผมคาดหว่า เสือใบ-เสือดำอาละวาดในปี ๒๕๕๒ ผมกำลังพูดถึง หนังสือนิยายชุด เสือใบ-เสือดำ ซึ่งปริชา อินทรपालิตเป็นผู้เขียน ตีพิมพ์ครั้งแรกใน หนังสือพิมพ์ปิยะมิตรรายวัน ในปี ๒๕๕๐ ในขณะที่ เพลินจิตต์รายวัน ตีพิมพ์หนังสือนิยาย ชุดพล นิกร กิมหงวน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ นี้เป็นหนังสือนิยาย ๒ ชุดที่เด็กนักเรียนรุ่นผมติดกัน งอมแงม ถึงจะมีใช้วรรณกรรมเพื่อชีวิต แต่ก็สื่อสารเกี่ยวกับผู้คนระดับล่างในสังคม สื่อสารเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมในสังคมและการปราศจากข้อแปรในบ้านเมือง โดยเฉพาะในชนบท ผู้ที่สนใจศึกษาหนังสือนิยาย ๒ ชุดนี้ควรจะอ่านบทวิเคราะห์ของ อาจารย์สมเกียรติ วันทะนะ และ ดร. วิชิตวงศ์ ณป้อมเพชร

ปริชา อินทรपालิตเขียนหนังสือนิยายชุด เสือใบ ก่อน แต่ถูกตำรวจกดดันให้ ต้องเลิกเขียน เพราะเสือใบในนิยายเก่งเกินตำรวจ ต่อมาจึงเขียนหนังสือนิยายชุด เสือดำ ขึ้นมาแทน เมื่อตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นิยายชุด เสือดำ กำลัง ตั้งระเบิด โดยที่มีสำนักพิมพ์นำ เสือใบ ไปตีพิมพ์ออกขายด้วย หนังสือนิยายชุดนี้มีความ ยาวประมาณ ๘,๐๐๐ หน้า ในตอนจบ ระพินทร์ ระวิวงศ์ (เสือดำ) ถูกตำรวจยิงตาย ส่วนเรวัต วิชชุประภา (เสือใบ) ยังตัวตายท่ามกลางการล้อมปราบของตำรวจ

ผมเดาเอาเองว่า เสือใบ-เสือดำในชีวิตจริงไม่อ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต ไม่ รู้จักกุหลาบ สายประดิษฐ์ ถึงจนกว่าเราจะพบกันอีก จะปรากฏสู่บรรณพิภพในปี ๒๕๕๓ ก็ไม่มีผลกระทบต่อเสือใบ-เสือดำ

ผมเดาเอาเองว่า เสือใบ-เสือดำไม่ฟังเพลงของมณฑนา โมรากุล ซึ่งกำลัง ตั้งระเบิดในขณะนั้น เพราะเป็นเพลงต่างชนชั้น อีกสองปีต่อมา (๒๕๕๔) คุณมณฑนา เลิกร้องเพลง เพราะแต่งงาน และสามีไม่ให้ร้องเพลง เสือใบ-เสือดำฟังเพลงของสมยศ

ทัศนทัศน์และคำรณ สัมบุญณานนท์ หรือไม่ ผมไม่ทราบ ถ้าจะฟัง ฟังอย่างไร เวลานั้น
ยังไม่มียุทธยานซิสเตอร์ ซึ่งเป็นประติษฐกรรมในปี ๒๕๐๑

ในปี ๒๕๕๒ ภาพยนตร์เรื่อง *สุภาพบุรุษเสือไทย* นำแสดงโดยสุรสิทธิ์
สัตยวงศ์ และละอง ทิพยวงศ์ เข้าฉายที่โรงภาพยนตร์เฉลิมกรุงและโรงภาพยนตร์เฉลิม
บุรี ในปีต่อมา (๒๕๕๓) มีภาพยนตร์ดัง ๒ เรื่อง คือ *พันท้ายนรสิงห์* และ *นิทรา-สายัณห์*
ผมเดาเอาว่า เสือใบ-เสือดำคงไม่มีโอกาสชมภาพยนตร์เหล่านี้

ในปีที่ปรีชา อินทรปาลิตกำลังโคงดั่งจากหัตถ์นิยายชุด *พล นิกร*
กิมหงวน และ *เสือใบ-เสือดำ* นี้เอง มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญเกิดขึ้นทั้งในสังคมโลกและ
สังคมไทย ผมประมวลแล้วได้ดังนี้

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยึดครองแผ่นดินใหญ่

เรื่องนี้กระทบต่อสังคมจีนในเมืองไทย และกระทบต่อการเมือง
ระหว่างประเทศ

ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๒

กบฏวังหลวง กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

ไทยเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก

อาจารย์ป่วยกลับเมืองไทย

ตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมเดาเอาว่า เสือใบ-เสือดำไม่สนใจการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น
ในสังคมโลกและสังคมไทยในปี ๒๕๕๒ ดังที่กล่าวข้างต้น เพราะเป็นเรื่องไกลตัว
ปัญหาเฉพาะหน้าของเสือใบ-เสือดำก็คือ ทำอย่างไรจึงจะหนีพ้นเงื้อมมือของตำรวจ
ประชาชนในสังคมระดับล่างที่มีใจเสือคงมีความคิดความอ่านไม่แตกต่างกัน

ต่อไปนี้เป็น

เรื่องที่เกี่ยวข้อง-เสียดำไม่สนใจ จะปรากฏในปาฐกถาตามลำดับ

(๑) การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ ๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๒) การเมืองโลก ๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๓) สังคมเศรษฐกิจโลก ๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๔) การเมืองไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๕) พัฒนาการรัฐธรรมนูญไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๖) พัฒนาการสังคมเศรษฐกิจไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๗) กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย
๒๕๕๒-๒๕๕๒

(๘) พัฒนาการทุนนิยมไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

๒. การเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์

๒๔๕๒-๒๕๕๒

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๕๒ ท่ามกลางวิกฤตการณ์การเมืองที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองต้องเผชิญ ทั้งจากรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๔๕๐ และกบฏวังหลวงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๕๒ การรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๔๕๐ ยังผลให้ปีกซ้ายของคณะราษฎร ซึ่งนำโดยอาจารย์ปรีดี พนมยงค์สิ้นอำนาจ ส่วนกบฏวังหลวงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๕๒ ซึ่งนำโดยอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารในรัฐบาลมีความหวาดระแวงว่า อาจารย์และนักศึกษา มธก. มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นด้วย

ในเดือนมีนาคม ๒๔๕๒ ภายหลังจากปราบปรามกบฏวังหลวงไม่ถึงเดือน รัฐบาลยื่นเรื่องให้ มธก. ปรับปรุงมหาวิทยาลัย ด้วยการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัย โดยตัดคำว่า ‘ การเมือง ’ ออกจากชื่อมหาวิทยาลัย และดำเนินการจัดการศึกษาระบบคณะ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยฯตอบรับข้อเรียกร้องของรัฐบาลในเวลาอันรวดเร็ว คณะกรรมการมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดมอบหมายให้ศาสตราจารย์ ดร. เดือน บุญนาคเป็นผู้ร่างกฎหมายปรับปรุงมหาวิทยาลัย ในเวลานั้นอาจารย์เดือนถูกตำราวจสันติบาลคุมตัวร่วมกับนายวิจิตร ลุติตานนท์ และนายอุไทย พิณฑุโยธิน เนื่องจากต้องสงสัยว่า มีส่วนร่วมในกบฏวังหลวง แต่ภายหลังถูกปล่อยตัว ศาสตราจารย์ ดร. เดือนร่าง “พระราชกำหนดมหาวิทยาลัยกรุงเทพ พ.ศ. ๒๔๕๒” โดยมีสาระสำคัญว่าด้วยการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นมหาวิทยาลัยกรุงเทพ พร้อมทั้งให้จัดการศึกษาโดยแยกคณะ เมื่อมหาวิทยาลัยฯ ส่งร่างพระราชกำหนดฯ ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา คณะรัฐมนตรีเห็นชอบข้อเสนอในการแยกคณะ แต่ไม่ออกประกาศใช้ร่างพระราชกำหนดฯ นี้ โดยให้มหาวิทยาลัยฯดำเนินการแยกคณะเอง เพราะรัฐบาลไม่ต้องการเป็นเป้าการโจมตีจากนักศึกษา โดยให้การแยกคณะเป็นกิจการภายในของมหาวิทยาลัยฯ ต่อมาในเดือนมิถุนายน ๒๔๕๒ คณะกรรมการมหาวิทยาลัย ประกาศใช้ “ข้อบังคับว่าด้วยการแยกคณะ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. ๒๔๕๒” ซึ่งยังผลให้มีการจัดตั้งคณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะเศรษฐศาสตร์พร้อมกันเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน

๒๔๕๒ โดยที่ยังไม่มีการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จวบจนกระทั่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๕๕ มีผลบังคับใช้แทนพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. ๒๔๗๖

แต่เดิมแผนการจัดตั้งคณะวิชามีเพียง ๓ คณะ อันประกอบด้วยคณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์-พาณิชยศาสตร์และการบัญชี โดยที่มีความเคลื่อนไหวให้จัดตั้งคณะธรรมศาสตร์ด้วย ขุนประเสริฐสุภมาตรา (จรรยา จันทรสุมบูรณ์) เสนอให้แยกคณะเศรษฐศาสตร์ออกจากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เพราะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีเน้นการปฏิบัติ ในขณะที่เศรษฐศาสตร์เน้นทฤษฎี ส่วนคณะธรรมศาสตร์ไม่จำเป็นต้องตั้ง เพราะนักศึกษาที่รับเข้ามาในหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตจะค่อยๆหมดไปตามกาลเวลา คณะกรรมการมหาวิทยาลัยเห็นชอบกับข้อเสนอนี้

การจัดการศึกษาโดยแยกคณะนับเป็นการเปลี่ยนปรัชญาการจัดการศึกษาในขั้นรากฐาน เพราะธรรมศาสตร์ก่อเกิดขึ้นมาเพื่อจัดการศึกษาแบบ Liberal Education มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. ๒๔๗๖ ระบุว่า มธก. ‘.. มีหน้าที่จัดการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาการเมือง วิชาเศรษฐการ และบรรดาวิชาอื่นๆอันเกี่ยวกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง’ หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตอาจตีความได้ว่า มีความคล้ายคลึงกับหลักสูตร PPE (= Philosophy, Politics, and Economics) ของ Oxford University และหลักสูตรลักษณะเดียวกันในมหาวิทยาลัยในประเทศฝรั่งเศสในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้น แต่การจัดการศึกษาโดยแยกคณะวางเข็มมุ่งอยู่ที่การผลิตกำลังคนที่มีความชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน(Specialization)

อย่างไรก็ตาม แม้จะจัดการศึกษาโดยแยกคณะ แต่หลักสูตรในระยะแรกของคณะทั้งสี่ยังปรากฏรากฐานของหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตโดยชัดเจน ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะพบว่า หลักสูตรคณะรัฐศาสตร์เกือบจะไม่แตกต่างจากหลักสูตรคณะนิติศาสตร์ โดยมีวิชาที่ต่างกันเพียง ๕ วิชา หลักสูตรคณะเศรษฐศาสตร์กำหนดให้ต้องเรียนวิชาการบัญชีและวิชากฎหมาย ทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายอุตสาหกรรม และกฎหมายการเงินการธนาคาร

ในสายตาของชนชั้นปกครองไทย เศรษฐศาสตร์เป็น ‘อปริยศาสตร์’ เมื่อพระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุญนาค) เขียนหนังสือ*ทรัพย์ศาสตร์* ตีพิมพ์ในปี ๒๔๕๔ อันถือเป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์ภาษาไทยเล่มแรก อัสวพาหุทรงวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ ตีพิมพ์ใน *สมุทसार* (๕ กันยายน ๒๔๕๘) ทรงไม่เห็นด้วยกับบทวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างชนชั้นในหนังสือนั้น ทรงเห็นว่า ยังไม่ควรมีการศึกษาลัทธิที่เรียกว่า ทรัพย์ศาสตร์ในประเทศไทย การวิจารณ์ติเตียนโดยองค์พระประมุขอย่างเปิดเผย ทำให้ทางราชการขอร้องมิให้ผู้พิมพ์นำหนังสือออกเผยแพร่ ยังความโทมนัสแก่พระยาสุริยานุวัตรอย่างยิ่ง และยังผลให้วงวิชาการเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยไม่เติบโต ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. ๒๔๖๐ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๕ กันยายน ๒๔๖๐ ยังผลให้การสอนหรือเผยแพร่ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งก่อให้เกิดผลดังต่อไปนี้ (มาตรา ๔(๑) เป็นความผิดทางอาญา

“ (ก) เพื่อจะให้บังเกิดความเกลียดชังอาชญากรรมอันสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฤา รัฐบาล ฤาราชการแผ่นดินก็ดี

(ข) เพื่อจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ฤาพระราชกำหนดกฎหมาย ด้วยใช้กำลังบังคับอาชญากรรมทำร้ายก็ดี

(ค) เพื่อให้เกิดความไม่พอใจและกระด้างกระเดื่องในหมู่คนทั้งหลายถึง อาจเกิดเหตุร้ายขึ้นในแผ่นดินของท่านก็ดี

(ง) เพื่อจะกวนให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระวางคนต่างชั้นก็ดี

(จ) เพื่อยุยงให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนด กฎหมายก็ดี

ท่านว่า มันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่าสี่ปี และให้ปรับไม่เกินกว่าห้าพันบาทด้วยอีกโสดหนึ่ง”

ความผิดทางอาญาของการสอนและเผยแพร่เศรษฐศาสตร์โดยก่อ ผลกระทบทางลบต่อสังคมดังกล่าวนี้ ถูกยกเลิกไปโดยมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. ๒๔๖๘ (ฉบับที่๗)

เมื่อแรกตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พระราชบัญญัติ แก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. ๒๔๖๐ ยังมีผลบังคับใช้อยู่ เหตุใด มธก. จึงสอนวิชา เศรษฐศาสตร์ได้ โดยที่เศรษฐศาสตร์เป็นเสาหลักหนึ่งในสามของหลักสูตรธรรมศาสตร์

บัณฑิต (เสาหลักอีกสองเสาได้แก่ นิติศาสตร์ และการเมือง) เหตุผลมีได้น้อย ๒ ประการ กล่าวคือ

ประการแรก การสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ใน มธก. มิได้มีเจตนารมณ์ที่จะก่อผลกระทบทางลบแก่สังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ การล้มล้างอำนาจรัฐ การก่อสภาวะบ้านเมืองไร้ข้อแป๊ะ และการก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ดังนั้น จึงไม่เข้าข่ายความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. ๒๔๗๐ หนึ่ง มีข้อน่าสังเกตว่า ระหว่างปี ๒๔๗๔-๒๔๗๕ นายทองเปลว ชลภูมิได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือ*ทรัพย์ศาสตร์* ของพระยาสุริยานุวัตร เป็นครั้งที่สอง โดยใช้ชื่อใหม่ว่า *เศรษฐวิทยา* โดยที่ยังมีความผิดทางอาญาดังกล่าวนี้คำ คออยู่

ประการที่สอง พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. ๒๔๗๖ มีบทบัญญัติที่เปิดช่องให้ มธก. อำนาจการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ เพราะกำหนดในมาตรา ๔ ว่า มธก. มีหน้าที่จัดการศึกษาวิชา ‘เศรษฐการ’ มีหน้าซ้ำใน มาตรา ๓ มีบทบัญญัติ ‘ให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ซึ่งมีข้อความขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้’

การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระยะแรกถูกกระทบโดยกระแสการครอบงำ ๒ กระแส กระแสหนึ่ง ได้แก่ การครอบงำโดยสำนักวิชาการขุนนาง อีกกระแสหนึ่งได้แก่ การครอบงำโดยสำนักวิชาการฝรั่งเศส

มหาวิทยาลัยในเมืองไทยเมื่อแรกตั้งไม่มีนโยบายสร้างอาจารย์ประจำอย่างจริงจัง การสอนอาศัยขุนนางนักวิชาการจากหน่วยราชการต่างๆเป็นหลัก อาจารย์ประจำมีอยู่เพียงน้อยนิด โดยที่ไม่มีแรงกดดันผู้บริหารมหาวิทยาลัยและรัฐบาลในการสร้างอาจารย์ประจำ ขุนนางนักวิชาการที่ยึดกุมงานสอนในมหาวิทยาลัยได้ประโยชน์ทั้งในรูปตัวเงินและรูปอื่น ในสมัยหนึ่งการได้ชื่อว่าเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยทำให้ได้หน้าได้ตาในสังคม การครอบงำของสำนักวิชาการขุนนางทำให้มหาวิทยาลัยของรัฐยากที่จะมีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำได้

การที่สำนักวิชาการขุนนางยึดครองมหาวิทยาลัยของรัฐได้ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบที่สำคัญอย่างน้อย ๒ ประการ กล่าวคือ

ประการแรก มหาวิทยาลัยไม่สามารถทำหน้าที่องค์กรที่ผลิตองค์ความรู้
ด้านต่างๆแก่สังคมไทย เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีแต่กิจกรรมการเรียนการสอน ภารกิจ
กิจกรรมด้านการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) ไม่

ประการที่สอง วิชาที่สอนในมหาวิทยาลัยมักมีเนื้อหาที่ล้าหลัง เพราะขุน
นางนักวิชาการมีงานประจำที่ต้องทำ ไม่มีเวลาติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการได้อย่าง
เต็มที่ ความรู้ที่สอนย่อมล้าหลังไปตามกาลเวลา

การยึดกุมมหาวิทยาลัยของสำนักวิชาการขุนนาง ไม่เพียงแต่ทำให้
มหาวิทยาลัยล้าหลังทางวิชาการเท่านั้น หากทว่ายังทำลายวัฒนธรรมการวิพากษ์
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์อีกด้วย ทั้งนี้เพราะ กลุ่ม
ขุนนางนักวิชาการอาศัยมหาวิทยาลัยเป็นองค์กร ‘กล่อมเกล่า’ ความคิดของนิสิตนักศึกษา
อย่างน้อยที่สุดให้เห็นดีเห็นงามกับนโยบายด้านต่างๆของรัฐบาล กระบวนการขัดเกล่า
ทัศนคติของนิสิตนักศึกษามีส่วนสำคัญในการทำลายวัฒนธรรมการวิพากษ์ ดังจะเห็น
ได้ว่า ในยุคสมัยที่มหาวิทยาลัยตกอยู่ในความครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง
มหาวิทยาลัยไม่เพียงแต่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำสังคมและตั้งคำถามเกี่ยวกับระบบ
ต่างๆที่เป็นอยู่ในสังคมเท่านั้น แม้แต่การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลก็ยังเป็น
ปรากฏการณ์ที่หายากยิ่งอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม มีเหตุปัจจัยอย่างน้อย ๓ ประการที่ทำให้นโยบายการสร้าง
อาจารย์มหาวิทยาลัยก่อเกิดขึ้น กล่าวคือ

ประการแรก แรงผลักดันกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่ง
เริ่มต้นในทศวรรษ ๒๕๐๐ ทำให้มีความต้องการกำลังคนเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก
สถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่เดิมไม่มีศักยภาพในการผลิตกำลังคนสนองความต้องการของ
กระบวนการพัฒนาได้ มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคตั้งแต่
ปลายทศวรรษ ๒๕๐๐ ทำให้มีความต้องการอาจารย์มหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอีกมาก การ
เปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้สำนักวิชาการขุนนางต้องปล่อยบังเหียนการยึดกุม
มหาวิทยาลัย เพราะมหาวิทยาลัยภายใต้การยึดกุมของสำนักวิชาการขุนนางไม่สามารถ
ผลิตกำลังคนสนองความต้องการและรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างพอเพียง

ประการที่สอง แรงผลักดันจากต่างประเทศ บรรดาสถาบันอุดมศึกษาที่
ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศล้วนถูกผูกมัดให้มีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ

คงจะเห็นได้จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหลังปี ๒๕๕๗ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ต่อมาแยกตัวเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) ในช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๕๐ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะศิลปศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๐๐ นโยบายการสร้างอาจารย์ประจำผุดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ แต่การขยายการดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้ไปสู่สถาบันอุดมศึกษาอื่นๆเป็นไปอย่างเชื่องช้ายิ่ง

ประการที่สาม การต่อสู้ระหว่างสำนักวิชาการมหาวิทยาลัยกับสำนักวิชาการขุนนาง การต่อสู้นี้ปรากฏเป็นรูปธรรมตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๒๕๐๐ สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยเรียกร้องว่า มหาวิทยาลัยต้องมีอาจารย์ประจำ และลดการพึ่งอาจารย์พิเศษ การสัมมนาว่าด้วยปัญหาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในปี ๒๕๐๗ นับเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญยิ่ง การที่มีวิวาทะเช่นนี้เกิดขึ้นย่อมเป็นดัชนีบ่งบอกถึงการก่อเกิดของอาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะอาชีพ เพราะแต่เดิมการสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยมิใช่อาชีพ หากแต่เป็นงานอดิเรกของกลุ่มขุนนางนักวิชาการในสังกัดกระทรวงทบวงกรมต่างๆ อาจารย์ประจำมีฐานะดียิ่งกว่าขุนนางนักวิชาการ ในหลายต่อหลายกรณีอาจารย์ประจำทำแต่งงานราชการ และต้องรับใช้ขุนนางนักวิชาการที่เป็นอาจารย์ผู้บรรยายลักษณะวิชาต่างๆ

ธรรมศาสตร์ถูกครอบงำโดยสำนักวิชาการขุนนางอย่างชัดเจน แม้จะมีอาจารย์ประจำในระยะแรกเริ่มอยู่บ้าง แต่ไม่มาก การครอบงำของสำนักวิชาการขุนนางมีผลกระทบทั้งต่อการเรียนการสอนและการวิจัยคู่เคียงกับที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยอื่นๆ ผู้ที่มาทำลายอิทธิพลการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนางในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กลับเป็นขุนนางนักวิชาการด้วยตนเอง ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ คือบุคคลที่กล่าวถึงนี้ อาจารย์ป๋วยมาจาก Modern Sector มีลูกน้องจำนวนมากที่เพิ่งจบการศึกษาเศรษฐศาสตร์จากต่างประเทศ ตัวท่านเองมีโอกาสนพบปะและประชุมกับนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของโลก ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะเศรษฐศาสตร์เวลานั้นเป็น Traditional Sector ขาดความก้าวหน้า เมื่ออาจารย์ป๋วยมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป๋วยแก้ปัญหาความล่า

หลังทางวิชาการของคณะเศรษฐศาสตร์ เริ่มต้นด้วยการบอกเลิกอาจารย์ผู้บรรยายที่ขาดสอนบ่อย อาจารย์บางคนเกือบมิได้มาสอนเลย เวลาสอบให้นักศึกษาดอกเกินกว่าครึ่ง อาจารย์ป่วยเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรม บางวิชามีเนื้อหาที่ล้ำสมัย อาจารย์ป่วยก็ดำเนินการนำวิชาที่ทันสมัยเข้าไปแทนที่ คณะเศรษฐศาสตร์ยุคอาจารย์ป่วยมีนโยบายการผลิตอาจารย์ประจำขนานใหญ่ มิใช่เป็นเพียงเพราะเงื่อนไขการให้ความช่วยเหลือของมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ แต่เป็นเพราะอาจารย์ป่วยเห็นความสำคัญของนโยบายนี้ โดยที่อาจารย์ป่วยได้ร่วมกับกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยผลักดันนโยบายนี้ด้วย อาจารย์ป่วยพยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รับนโยบายการผลิตอาจารย์ประจำ นโยบายดังกล่าวนี้ได้รับการคัดค้านจากคณบดีคณะนิติศาสตร์และคณบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีในเวลานั้น บัดนี้ทั้งสองคณะล้วนมีอาจารย์ประจำที่พร้อม ในแง่นี้ อาจารย์ป่วยมีส่วนทำลายการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง และอำนาจการให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอาชีพ มิใช่งานอดิเรก

ในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรับระบบอังกฤษในการจัดการศึกษา อิทธิพลและการครอบงำของสำนักวิชาการฝรั่งเศสติดมากับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแต่แรกเกิด อิทธิพลและการครอบงำดังกล่าวนี้มีผลต่อการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์อย่างสำคัญ อาจารย์ผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่แรกก่อตั้ง จวบจนถึงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ เกือบทั้งหมดเป็นคณาจารย์บัณฑิตในสาขาวิชานิติศาสตร์จากประเทศฝรั่งเศส ดังนั้น หน่อวิชาเศรษฐศาสตร์ใน มธก. และต่อมาใน มธ. จึงไม่แข็งแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอ่อนแอทางวิชาการของคณะเศรษฐศาสตร์เมื่อแรกก่อตั้งด้วย คุณูปการของอาจารย์ผู้บรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์ในยุคแรกเริ่มก็คือ ท่านเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เขียนตำรา ซึ่งเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาอย่างยิ่ง เมื่อสำรวจตำราหรือหนังสือคำบรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์ ปรากฏว่าส่วนใหญ่เป็นเศรษฐศาสตร์แบบพรรณนาโวหาร (Descriptive Economics) มากกว่าเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Economics) โดยที่มิได้ใช้รูปกราฟหรือสมการคณิตศาสตร์ประกอบการอธิบาย อย่างมากที่สุดอาจจะมีเส้น Demand และ Supply โดยที่มิได้มีมากกว่านั้น ดังเช่นตำรา *เศรษฐศาสตร์ ภาคปลาย(๒๔๕๗)* ของศาสตราจารย์ ดร. สมทบ สุวรรณสุขุติ ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจว่า ตำราและหนังสือคำบรรยายส่วนใหญ่เขียนขึ้นโดยอิงตำราที่ใช้สอนในประเทศฝรั่งเศสเป็นหลัก อาจารย์บางท่านพยายามใช้ตำรา

อเมริกันและอังกฤษด้วย ดังเช่น *หลักเศรษฐศาสตร์ (๒๔๘๗)* ของ ดร. ทองเปลว ชลภูมิ ซึ่งอ้างอิงงานของ Alfred Marshall, E.R.A. Seligman และ Frank W. Taussig

ตำราและหนังสือคำบรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์จนถึงสิ้นทศวรรษ ๒๔๕๐ มิได้รับอิทธิพลจาก Keynesian Economics แสดงให้เห็นว่ากระแสเคนสาณูวัตร (Keynesianization) มาไม่ถึงเมืองไทย ทั้งๆที่ Keynesian Revolution เกิดแต่ปลายทศวรรษ ๒๔๗๐ นั้นแล้ว และเมื่อสถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Keynesian Consensus กำลังทรงอิทธิพลและแผ่อิทธิพลเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบายในประเทศต่างๆแล้ว

ศาสตราจารย์ ดร. เดือน บุนนาค เป็นอาจารย์คนแรกที่น่า Keynesian Economics เข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งๆที่ท่านเป็นคณบดีบัณฑิตสาขาวิชานิติศาสตร์จากประเทศฝรั่งเศส หลังเหตุการณ์กบฏวังหลวงในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๕๒ และต่อมากบฏแมนฮัตตันในเดือนมิถุนายน ๒๔๕๔ อาจารย์เดือนเผชิญมรสุมทางการเมืองอย่างหนักหนาสาหัส หลังจากนั้นท่านใช้ชีวิตอย่างสงบสุขด้วยการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ท่านติดตามความก้าวหน้าในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งติดตามตำราเศรษฐศาสตร์ใหม่ๆที่ออกสู่โลกวิชาการ คำนำหนังสือ *เศรษฐศาสตร์ของท่าน Paul A. Samuelson(2511)* กล่าวถึงตำราเศรษฐศาสตร์ของ George Leland Bach(1958), Campbell R. McConnel (1960), Richard G. Lipsey (1963) ฯลฯ ท่านเลือกแปลตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นของศาสตราจารย์แซมมวลสันเป็นภาษาไทย เริ่มตั้งแต่ฉบับการตีพิมพ์ครั้งที่ ๔ (ปี ๒๕๐๑) ต้นฉบับการแปลของอาจารย์เดือนทยอยออกสู่บรรณพิภพตั้งแต่ปี ๒๕๐๒ ทุกครั้งที่ศาสตราจารย์แซมมวลสันปรับปรุงตำรา ศาสตราจารย์เดือนปรับปรุงการแปลตาม ต้นฉบับการแปลภาค ๑-๒ ที่ตีพิมพ์ในปี ๒๕๑๑ แปลจากฉบับการตีพิมพ์ครั้งที่ ๗ (ปี ๒๕๑๐) ของแซมมวลสัน

เหตุใดจึงกล่าวได้ว่า ศาสตราจารย์ ดร. เดือน บุนนาคเป็นผู้นำ Keynesian Economics เข้ามาในธรรมศาสตร์ ข้อเท็จจริงก็คือ อาจารย์เดือนเริ่มใช้ตำราของศาสตราจารย์แซมมวลสันสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์ตั้งแต่ปี ๒๕๐๑ ตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นของศาสตราจารย์แซมมวลสันเมื่อพิมพ์ครั้งแรกในปี ๒๔๕๑ มีชื่อว่า *Economics: An Introductory Analysis (1948)* นับเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มที่สองที่มีเนื้อหาของ Keynesian Economics ต่อจาก *The Elements of*

Economics(1947) ของ Lorie Tarshis (1911-1993) ทั้งสองเล่มถูกขบวนการฝ่ายขวา McCarthyism โจมตี ด้วยการตีตราว่า Keynesianism มีความหมายเท่ากับ Socialism, Marxism และ Communism ลอรี ทาร์ชิสถูกเล่นงานจนตำราขายไม่ได้ แต่แซมมวลสันได้รับการปกป้องจากอธิการบดี M.I.T.

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับที่อาจารย์เดือนแปดตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นของศาสตราจารย์แซมมวลสัน ตำราเศรษฐศาสตร์ภาษาไทยที่มีเนื้อหา Keynesian Economics เริ่มปรากฏสู่โลกวิชาการ เล่มที่น่าสนใจเรียงตามลำดับเวลาได้แก่ *ทฤษฎีการว่าจ้างแรงงาน ดอกเบี้ย และเงินตรา และปัญหาเศรษฐกิจของประเทศล่าหลัง* (๒๕๐๒) ของนายบุญถวิล ประจวบเหมาะ *คำบรรยายเศรษฐศาสตร์ภาคปลาย คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*(๒๕๐๔) ของ ดร. อำนาจ วีรวรรณ *หลักและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์*(๒๕๐๖) และ *ทฤษฎีการเงินและการจ้างงาน* (๒๕๐๖) ของ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์

การสอนเศรษฐศาสตร์ในธรรมศาสตร์เริ่มหลุดจากแอกสำนักวิชาการฝรั่งเศสตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ส่วนหนึ่งเกิดจากวัยอันรุ่งโรยของอาจารย์รุ่นแรกๆ ประกอบกับอาจารย์รุ่นหนุ่มสาวตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมาส่วนใหญ่มิได้สำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศส อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายตัวของกระบวนการอเมริกันวัตริ (Americanization) เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาถิ่บตัวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจ ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาครอบคลุมปริมณฑลของการศึกษาด้วย ในยุค Pax Britannica ระบบการศึกษาแบบอังกฤษมีอิทธิพลรอบงำโลก ในยุค Pax Americana ระบบการศึกษาอเมริกันขึ้นมา มีอิทธิพลแทนที่ บุคคลอย่างน้อย ๒ ท่านที่มีบทบาทในการนำกระบวนการอเมริกันวัตริเข้าสู่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านแรก ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. เดือน บุญนาค ผู้ริเริ่มนำตำราเศรษฐศาสตร์ของศาสตราจารย์แซมมวลสันมาประกอบการสอน ท่านที่สองได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้ปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ภายใต้ความช่วยเหลือของมูลนิธิรีอ็อกกีเฟลเลอร์

หลังยุคอาจารย์ป๋วย คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. วิ่งไล่กวัดสหรัฐอเมริกาตามกระบวนการอเมริกันวัตริ เฉชะบุญเป็นเพราะคณาจารย์มีศักยภาพในการวิ่งไล่กวัดค้า

ยิ่งวิ่งยิ่งถูกทิ้งห่าง การเดินตามกระแสนอเมริกานวัตกรรมเป็นเรื่องดีหรือไม่ เป็นประเด็นที่มีวิ
วาทะได้ นักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้ง
สหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกรู้สึกไม่สบายใจกับพัฒนาการของเศรษฐศาสตร์กระแส
หลักที่เป็นอยู่ ในจำนวนนี้รวมนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีชื่อเสียงด้วย อาทิเช่น
Milton Friedman, Wassily Leontief, Robert Solow, Ronald Coase,
Douglas North, Joseph Stiglitz, Anne Krueger เป็นต้น

ในการทำงานเดียวกัน การสลัดออกจากแอกสำนักวิชาการฝรั่งเศสตั้งแต่ต้น
ทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา เป็นเรื่องที่ดีหรือไม่ ก็เป็นประเด็นแห่งวิวาทะได้เฉก
เช่นเดียวกัน ในยุคสมัยที่หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตทรงอิทธิพล วิชาประวัติศาสตร์
เศรษฐกิจเป็นวิชาหลักวิชาหนึ่งของหลักสูตร ในยุคต้นของคณะเศรษฐศาสตร์ มธ.
หลักสูตรยังให้ความสำคัญกับวิชากฎหมาย การเมือง และการบัญชี อาจเป็นเพราะความ
เชื่อที่ว่า การวิเคราะห์พฤติกรรมและปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจมีอาจแยกส่วนวิเคราะห์
ได้ หลักสูตรจึงมีโครงสร้างและองค์ประกอบเช่นนี้

บัดนี้ คณะฯอาจต้องตั้งคำถามและหาคำตอบ เหมือนกับที่วิทยากร เชียง
กุลตั้งไว้เมื่อ ๔๐ ปีเศษที่แล้วว่า

เราจะไปไหนกัน ?

๓. การเมืองโลก ๒๔๕๒-๒๕๕๒

๒๔๕๒

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตุงยึดครองจีนแผ่นดินใหญ่ได้ และสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๕๒ ภายหลังจากการก่อตั้งคณะราษฎรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ถึง ๔ เดือน ในเดือนธันวาคม ๒๔๕๒ สงครามเวียดนามครั้งแรกปะทุขึ้นเมื่อฝรั่งเศสต้องการแสดงศักดิ์านภาพแห่งจักรวรรดินิยมกลับไปเป็นเจ้าอาณานิคมในอินโดจีน

สงครามโลกครั้งที่สองยุติมาแล้วเกือบ ๔ ปี แต่การเปลี่ยนแปลงทั้งที่เกิดขึ้นในรัสเซียและจีน ทำให้สงครามการเมืองโลกต้องจัดระเบียบการเมืองระหว่างประเทศใหม่ โดยที่สงครามร้อนแปรเปลี่ยนมาเป็นสงครามเย็น (Cold War) โลกแบ่งเป็น ๒ ค่าย ประกอบด้วยค่ายทุนนิยมกับค่ายสังคมนิยม สมรภูมิกการทำสงครามระหว่างค่ายทั้งสองปรากฏในทุกภูมิภาค แต่เข้มข้นเป็นพิเศษในเอเชียบูรพา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหลมอินโดจีนและคาบสมุทรเกาหลี

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ฝรั่งเศสต้องการกลับมาเป็นใหญ่ในอินโดจีน อีกหลังจากที่ถูกญี่ปุ่นขับออกไปในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง แต่การกลับมาของฝรั่งเศสต้องเผชิญกับการต่อสู้กับนักชาตินิยมอินโดจีน ซึ่งต้องการให้ปีติภูมิมาตุคามได้เอกราช สงครามเวียดนามครั้งแรกระหว่างเดือนธันวาคม ๒๔๕๒ ถึงเดือนสิงหาคม ๒๔๕๗ จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟู ฝรั่งเศสประสบความสำเร็จในการลากสหรัฐอเมริกาเข้าสู่สงครามอินโดจีนแทน สงครามอินโดจีนครั้งที่สองระหว่างเดือนสิงหาคม ๒๔๕๗ ถึงเดือนเมษายน ๒๕๑๘ จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของสหรัฐอเมริกาเฉกเช่นเดียวกัน

ในคาบสมุทรเกาหลี ความขัดแย้งระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ปรากฏมาโดยตลอดเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง ทั้งสองฝ่ายต่างต้องการควมรวมดินแดนอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตน สงครามระเบิดขึ้นเมื่อเกาหลีเหนือส่งกองกำลังทหารบุกเกาหลีใต้เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๕๗ สงครามยืดเยื้ออยู่เกือบ ๓ ปี และจบลงเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๕๖ เมื่อสามารถตกลงทำสัญญาสงบศึกได้

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายการปิดล้อม (Containment Policy) ทั้งสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้เพื่อ

ป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ และป้องกันผลกระทบโดมิโน (Domino Effect) ซึ่งผู้นำอเมริกันเชื่อว่า เมื่อประเทศหนึ่งประเทศใดกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปแล้ว ประเทศเพื่อนบ้านจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ตามไปด้วย การตกหล่มลัทธิคอมมิวนิสต์มีลักษณะการคุกคามเดียวกับการล้มลงของโดมิโน แนวความคิดว่าด้วยการปิดล้อมประเทศผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์มาจากออร์จ เคนเนน (George F. Kennan, 1904-2005) นักการทูตอเมริกันประจำสหภาพโซเวียตในปี ๒๔๘๕ ในอาเชียนบูรพา สหรัฐฯ เลือกลงมือ เกาหลีใต้ และได้หันเป็นแนวป้องกันด้านหน้า นอกจากการตั้งฐานทัพอเมริกันในประเทศบริวารต่างๆแล้ว สหรัฐฯยังให้ความช่วยเหลือทั้งด้านทหารและด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศเหล่านั้นด้วย

รัฐบาลไทยยอมเป็นเบี้ยหมากรุกของสหรัฐอเมริกาในนโยบายการปิดล้อมสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยยอมเป็นบริวารที่ปฏิบัติตามคำสั่งการของสหรัฐฯ อย่างเชื่อฟัง ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลไทยจึงมีลักษณะเป็นรัฐสงครามเย็น (Cold War State) รัฐบาลไทยส่งทหารไปร่วมรบกับทหารอเมริกันในสงครามเกาหลี ไทยเป็นสมาชิกที่แท้จริงขององค์การการป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization: SEATO) นับตั้งแต่ถือกำเนิดในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ จวบจนสิ้นอายุขัยในเดือนมิถุนายน ๒๕๒๐ ไทยกลายเป็นที่ตั้งฐานทัพอเมริกันสำหรับการทำสงครามอินโดจีน ทั้งนี้เป็นผลจากแถลงการณ์ร่วมระหว่างนายถนัด คอมันตร์กับนายคิน รัสต์ รัฐมนตรีระหว่างประเทศของประเทศทั้งสองในเดือนมีนาคม ๒๕๐๕ โดยที่เริ่มมีการตั้งฐานทัพอเมริกันแห่งแรกในเมืองไทยในปี ๒๕๐๗ หลังจากนั้นเครื่องบินอเมริกัน คาน้ำขนระเบิดจากฐานทัพในเมืองไทยไปถล่มเพื่อนบ้านในอินโดจีน ไม่ว่าจะเป็น เวียดนาม ลาว และกัมพูชาอย่างรุนแรง ด้วยเหตุนี้ จึงมีใช้เรื่องน่าประหลาดใจที่ บรรดาประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนต่างสำเนียงถึงความไม่เป็นมิตรของไทย

ภายหลังเดือนเมษายน ๒๕๑๘ เมื่อกองทัพอเมริกันพ่ายแพ้สงครามอินโดจีนอย่างหมดรูป รัฐบาลอเมริกันต่อต้านรัฐบาลพลพตในกัมพูชา รัฐบาลไทยก็ต่อต้านตามไปด้วย เมื่อเวียดนามใช้กำลังทหารยึดกัมพูชาและจัดตั้งรัฐบาลเฮงสัมรินเมื่อต้นปี ๒๕๒๒ รัฐบาลอเมริกันหันไปต่อต้านรัฐบาลเฮงสัมรินและหนุนหลังรัฐบาลพลพต เพราะเกรงอิทธิพลของเวียดนามและสหภาพโซเวียตในอุษาคเนย์ รัฐบาลไทยกลับลำหันมาหนุนหลังรัฐบาลพลพตและต่อต้านรัฐบาลเฮงสัมรินตามไปด้วย

เมื่อสหรัฐอเมริกาปรับนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยการหันไปคืนดีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ๒๕๑๔ เพื่อสร้างพันธมิตรสำหรับการค้าน้ำมันและอิทธิพลของสหภาพโซเวียต รัฐบาลไทยก็ปรับเปลี่ยนนโยบายตามไปด้วย ด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ๒๕๑๘ ข้อที่น่าสังเกตก็คือ การปรับนโยบายต่างประเทศมักเกิดขึ้นในรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ดังเช่นการสถาปนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชในปี ๒๕๑๘ นโยบายการเปลี่ยนสนามรบในอินโดจีนเป็นสนามการค้าของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (๒๕๓๑-๒๕๓๔)

ในฐานะรัฐสงครามเย็น รัฐบาลไทยต้องยอมให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพ โดยไม่นำพาที่จะคำนึงถึงการเสียเอกราชอธิปไตยและการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต อีกทั้งไม่ต้องคำนึงถึงต้นทุนที่ต้องสูญเสียไปกับการทำตัวเป็นปรปักษ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ประโยชน์ที่ได้จากการเป็นรัฐสงครามเย็นก็คือ ความช่วยเหลือด้านการทหาร และความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและวิชาการ ข้อตกลงความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและวิชาการลงนามในเดือนกันยายน ๒๕๕๓ ข้อตกลงความช่วยเหลือด้านการทหารลงนามในเดือนต่อมา มิพักต้องกล่าวว่า ผู้นำฝ่ายทหารที่ยึดกุมอำนาจรัฐได้ผลประโยชน์ส่วนบุคคลจากความช่วยเหลือด้านการทหาร จากการตั้งฐานทัพอเมริกันในประเทศไทย และจากการดำเนินนโยบายหนุนหลังรัฐบาลพลพรรคตามกักรัฐบาลอเมริกัน

ในเมื่อรัฐสงครามเย็นต้องเป็นรัฐบริวาร สหรัฐอเมริกาสามารถรุกคืบเข้าไปกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายอื่นๆ ในประเทศไทยได้โดยง่าย ในนามของความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการ สหรัฐอเมริกาส่งที่ปรึกษาชาวอเมริกันเข้าไปยึดกุมการกำหนดและการบริหารนโยบายในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการคลัง กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และสำนักงานประมาณ สังคมเศรษฐกิจไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา จวบจนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ขับเคลื่อนด้วยแรงผลักดันส่วนหนึ่งจากที่ปรึกษาชาวอเมริกันอย่างมีอาจปฏิเศษได้ สังคมเศรษฐกิจไทยต้องสูญเสียปริมาณทลนโยบายแก่ที่ปรึกษาอเมริกันมากยิ่งขึ้นกว่าที่เคยเสียให้แก่ที่ปรึกษากระทรวงพระคลังมหาสมบัติที่เป็นชาวอังกฤษก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ในขณะที่ที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษก่อนสงครามโลกครั้งที่สองยึดกุมการ

กำหนดนโยบายเศรษฐกิจมหภาค ทั้งนโยบายการเงินและนโยบายการคลัง ที่ปรึกษาชาวอเมริกันหลังสงครามโลกครั้งที่สองแผ่อิทธิพลในปริมาณนโยบายอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมทั้งการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรม การปฏิรูปการคลัง รวมทั้งการปฏิรูประบบการงบประมาณ และการกำหนดนโยบายการเกษตร

เมื่อกำแพงเบอร์ลินพังทลายในปี ๒๕๓๒ และอาณาจักรโซเวียตล่มสลายในปี ๒๕๓๔ สงครามเย็นยุติลง สงครามร้อนผุดขึ้นมาแทนที่ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลไทยยังไม่สามารถสลัดออกจากแอกรัฐสงครามเย็นได้โดยสิ้นเชิง ความผูกพันที่จะตามกันอเมริกันยังคงดำรงอยู่ แม้ว่าการเดินตามกันสหรัฐอเมริกาดลดลงไปเป็นอันมากแล้ว แต่แล้ววิญญูณรัฐสงครามเย็นผุดกลับคืนขึ้นมาใหม่หลังเหตุการณ์การถล่มอาคาร World Trade Center นครนิวยอร์กเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ รัฐบาลบุชใช้เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการใช้กองกำลังทหารในการบุกยึดอิรักในเดือนมีนาคม ๒๕๔๖ รัฐบาลไทยส่งทหารไปร่วมกับสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามอิรัก เพื่อแสดงความเป็นมิตรที่มีต่อสหรัฐอเมริกา จนท้ายที่สุดรัฐบาลอเมริกันประกาศให้ไทยเป็นมิตรนอกนาโต (Non-NATO Status) ในเดือนตุลาคม ๒๕๔๖

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๔๙๒ สังคมการเมืองไทยกำลังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐสงครามเย็น โดยเป็นบริวารที่เข้มแข็งและภักดีต่อสหรัฐอเมริกา ๖๐ ปีให้หลัง สงครามเย็นยุติแล้ว สงครามร้อนผุดขึ้นมาแทนที่ จิตวิญญูณของรัฐสงครามเย็นยังคงดำรงอยู่

๔. สังคมเศรษฐกิจโลก ๒๔๕๒-๒๕๕๒

๔.๑ โครงสร้าง

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๔๕๒ นั้น เป็นที่แน่ชัดว่า ศูนย์อำนาจในสังคมเศรษฐกิจโลกข้ามกลุ่มสมุทรแอตแลนติก จาก ยุโรปตะวันตกไปสู่สหรัฐอเมริกา กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจ โลกนี้มีมากกว่า ๖ ทศวรรษแล้ว แต่ล่าช้าและถูกบดบังด้วยความไม่มีเสถียรภาพทั้งทาง การเมืองและเศรษฐกิจในสังคมโลก เริ่มด้วยสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในปลายทศวรรษ ๒๔๕๐ ตามมาด้วยสงครามการค้าระหว่างประเทศในทศวรรษ ๒๔๖๐ ภาวะเศรษฐกิจ ตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) ในทศวรรษ ๒๔๗๐ และสงครามโลกครั้งที่ สองในทศวรรษ ๒๔๘๐

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง สังคมเศรษฐกิจโลกแปรจาก Pax Britannica มาเป็น Pax Americana ระบบเศรษฐกิจโลกที่สหรัฐอเมริกาเป็นเจ้ามี อายุเพียง ๒๕ ปีเศษ เมื่อระบบเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods System) ล่มสลายใน เดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ Pax Americana ถึงกาลอวสาน

เมื่อยุโรปตะวันตกประสบความสำเร็จในการผนึกกันเป็นประชาคม เศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) ภายใต้สนธิสัญญากรุงโรม (Treaty of Rome) ปี ๒๕๐๐ ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๓๖ แปรเป็นสหภาพยุโรป (European Union) ภายใต้สนธิสัญญามาสทริคท์ (Maastricht Treaty) ประชาคม เศรษฐกิจยุโรป (สหภาพยุโรป) ถีบตัวขึ้นมาเป็นศูนย์อำนาจใหม่ในสังคมเศรษฐกิจ โลก ควบคู่กับสหรัฐอเมริกา ในทศวรรษ ๒๕๑๐ ญี่ปุ่นเติบโตใหญ่เป็นมหาอำนาจเศรษฐกิจ ยังผลให้ระบบทุนนิยมโลกมีศูนย์อำนาจ ๓ ศูนย์ อันประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา สหภาพ ยุโรป และญี่ปุ่น

กระบวนการวิ่งไล่กวดทางเศรษฐกิจ (Catching-Up Process) ซึ่ง ปรากฏโฉมชัดเจนหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกในประเทศอังกฤษเมื่อเกือบ ๒๕๐ ปีมาแล้ว ทวีความเข้มข้นยิ่งยวดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เราได้เห็นยุโรป ตะวันตกวิ่งไล่กวดสหรัฐอเมริกาในทศวรรษ ๒๕๐๐ เราได้เห็นญี่ปุ่นวิ่งไล่กวดยุโรป ตะวันตกในทศวรรษ ๒๕๑๐ และเราได้เห็น Asian NICs วิ่งไล่กวดญี่ปุ่นในทศวรรษ ๒๕๒๐

เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ลึกลง นักสังคมศาสตร์จำนวนไม่น้อย คาดการณ์ว่า ศูนย์อำนาจของสังคมเศรษฐกิจโลกจะเคลื่อนย้ายจากกลุ่มสมุทรแอตแลนติก มาสู่กลุ่มสมุทรแปซิฟิก และคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ จะเป็น The Pacific Century ศูนย์อำนาจของสังคมเศรษฐกิจโลกอยู่ที่กลุ่มสมุทรแอตแลนติกมาเป็นเวลาช้านาน นับตั้งแต่ ยุคสมัยที่สเปนและโปรตุเกสเป็นมหาอำนาจจักรวรรดินิยมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ The Atlantic Centuries กินเวลามากกว่า ๕ ศตวรรษ ความมหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจของอาเชียนบูรพาทำให้เกิดการคาดการณ์ว่า กลุ่มสมุทรแปซิฟิกจะกลายเป็นศูนย์อำนาจใหม่ของสังคมเศรษฐกิจโลกในศตวรรษใหม่ แต่แล้วภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ในญี่ปุ่นแตก จนญี่ปุ่นเผชิญวิกฤติการณ์เศรษฐกิจนับตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ เป็นต้นมา จนบัดนี้ยังไม่ฟื้น ผนวกกับการที่อาเชียนบูรพาเผชิญวิกฤติการณ์การเงินปี ๒๕๔๐ วิกฤติการณ์เหล่านี้ ทอนกำลังและบั่นทอนศักยภาพทางเศรษฐกิจของอาเชียนบูรพา จนการเคลื่อนย้ายศูนย์อำนาจของสังคมเศรษฐกิจโลกยังไม่ปรากฏ และ The Pacific Century ยังไม่เป็นจริง

อย่างไรก็ตาม วิกฤติการณ์การเงินในปัจจุบัน ซึ่งก่อเกิดมาแต่เดือน ธันวาคม ๒๕๕๐ จนกลายเป็นวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่ยืดเยื้อและรุนแรง อีกทั้งส่งผลกระทบต่อภูมิภาคต่างๆอย่างถ้วนหน้า มีผลในการทอนกำลังและบั่นทอนศักยภาพทางเศรษฐกิจของทั้งสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก นักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อย คาดการณ์ว่า วิกฤติการณ์เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นครั้งนี้จะมีผลอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ศูนย์อำนาจในสังคมเศรษฐกิจโลก กลุ่มประเทศที่ถูกจับตามองว่ากำลังเติบโตขึ้นมาเป็น มหาอำนาจใหม่ในสังคมเศรษฐกิจโลกก็คือ BRIC(= Brazil, Russia, India, China)

ในระหว่างปี ๒๔๙๒-๒๕๕๒ การวิ่งไล่กวาดทางเศรษฐกิจในสังคมเศรษฐกิจโลกเป็นไปอย่างเข้มข้น ในปี ๒๔๙๒ สหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์อำนาจสำคัญ เกือบจะเป็นหนึ่งเดียวในสังคมเศรษฐกิจโลก ทั้งนี้เพราะสหรัฐอเมริกาได้รับภัยพิบัติจาก สงครามโลกครั้งที่สองน้อยกว่าพันธมิตรในยุโรปมาก ๖๐ ปีให้หลัง สหภาพยุโรปและ ญี่ปุ่นตีคู่มากับสหรัฐอเมริกา โดย Asian NICs วิ่งตามหลังมา ในบัดนี้ BRIC เป็น กลุ่มประเทศที่น่าจับตามอง

๔.๒ ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

เมื่อคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถือกำเนิดในปี ๒๔๙๒ สังคมเศรษฐกิจโลกมีทั้งระเบียบการเงินระหว่างประเทศ และระเบียบการค้าระหว่างประเทศแล้ว

ระเบียบการเงินระหว่างประเทศ คือ ระบบเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods System) โดยมีกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกทำหน้าที่องค์กรโลกบาล ระบบเบรตตันวูดส์เลือกใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนอัตราเดียว (Single Exchange Rate System) และเป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบตายตัว (Fixed Exchange Rate System) โดยมีกลไกหลักสำคัญ ๒ กลไก กลไกแรกได้แก่ การกำหนดค่าเสมอภาคเงินตรา (Par Value) ของภาคีสมาชิกเทียบกับทองคำ หรือเทียบกับดอลลาร์อเมริกัน โดยที่ทองคำบริสุทธิ์น้ำหนัก ๑ ออนซ์มีค่าเท่ากับ ๓๕ ดอลลาร์อเมริกัน กลไกที่สองได้แก่ การที่สหรัฐอเมริกาปรับแลกดอลลาร์เป็นทองคำ (Gold Convertibility) จากรัฐบาลภาคีสมาชิกโดยไม่จำกัดจำนวน

ระบบนี้มีอายุเพียงประมาณ ๒๖ ปีก็สิ้นอายุขัยเมื่อประธานาธิบดีนิกสันประกาศไม่รับแลกดอลลาร์อเมริกันเป็นทองคำในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ สังคมเศรษฐกิจโลกยุคหลังระบบเบรตตันวูดส์ยังคงมีกองทุนการเงินระหว่างประเทศทำหน้าที่ดูแลเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลกทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรทางการเงินสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมตลอดจนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ

เมื่อเกิดวิกฤตการณ์การเงิน ๒๕๔๐ วงวิชาการมีการถกอภิปรายเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศเพื่อป้องกันปัญหาวิกฤตการณ์การเงินระหว่างประเทศที่ร้ายแรง อันรู้จักกันในชื่อ NIFA (= New International Financial Architecture) แต่แล้วก็เลือนหายไปตามกาลเวลา เมื่อเกิดวิกฤตการณ์การเงินครั้งใหม่ ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๐ วงวิชาการและวงการเมืองระหว่างประเทศมีการกล่าวขวัญถึงการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง อันรู้จักกันในนาม Bretton Woods II ดังเช่นการประชุมรัฐมนตรีการคลังและผู้ว่าการธนาคารกลางของกลุ่มประเทศ G20 นครลอนดอนในเดือนเมษายน ๒๕๕๒ อันรู้จักกันในชื่อ London Summit

ระเบียบการค้าระหว่างประเทศปรากฏในความตกลงทั่วไปว่าภาษี
ศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) ซึ่งมีผล
บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๕๑ โดยที่ไม่มีองค์กรโลกบาล เพียงแต่มีสำนัก
เลขาธิการ GATT อำนาจการให้มีการเจรจาการค้าพหุภาคีหลายรอบ การเจรจาแต่ละ
รอบมีผลในการลดกำแพงภาษีศุลกากร การเจรจาการค้าพหุภาคีรอบอุรุกวัย (Uruguay
Round, 2529-2537) มีผลในการก่อตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade
Organization) และขยายระเบียบการค้าระหว่างประเทศครอบคลุมประเด็นใหม่ๆ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพย์สินทางปัญญา การเจรจาการค้าพหุภาคีรอบโดฮา (Doha Round,
2544-) ซึ่งเริ่มต้นมาแต่ปี ๒๕๔๔ และยังไม่บรรลุผล มีความพยายามจากประเทศ
มหาอำนาจในการขยายปริมาณของระเบียบการค้าระหว่างประเทศออกไปจาก
ปริมาณในความหมายดั้งเดิม แต่ได้รับการต่อต้านจากกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา

ในปี ๒๕๕๒ เมื่อมีการสถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจโลกมีทั้งระเบียบการเงินระหว่างประเทศและ
ระเบียบการค้าระหว่างประเทศ ๖๐ ปีให้หลัง โลกไม่มีระเบียบการเงินระหว่างประเทศ
ผู้คนจำนวนไม่น้อยกำลังแสวงหาการออกแบบระบบการเงินระหว่างประเทศเพื่อธำรง
เสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศ ในอีกด้านหนึ่ง แม้สังคมเศรษฐกิจโลกจะมี
ระเบียบการค้าระหว่างประเทศระเบียบเดียวกับที่มีในปี ๒๕๕๒ แต่ก็มีขยายต่อเติม
จากเดิมเป็นอันมาก นอกจากจะมี GATT 1994 เสริม GATT 1947 แล้ว ยังมีข้อตกลง
อื่นๆที่ปรากฏใน The Marrakesh Agreement Establishing the World Trade
Organization อีกด้วย ในประการสำคัญ วงวิชาการและผู้นำประเทศในโลกที่สามพา
กันตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับความเป็นธรรมของระเบียบการค้าระหว่างประเทศที่มีผลบังคับใช้
ในปัจจุบัน

๔.๓ เมนูนโยบายเศรษฐกิจโลก (Global Economic Policy Menu)

แม้ว่าก่อนสงครามโลกครั้งที่สองจะไม่มีวาทกรรมว่าด้วยเมนูนโยบาย
เศรษฐกิจโลก แต่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า เมนูนโยบายเศรษฐกิจโลกปรากฏให้เห็นแล้ว
ประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหราชอาณาจักรต้องการจัดระเบียบเศรษฐกิจ
ระหว่างประเทศบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม เพราะต้องการให้การค้า

ระหว่างประเทศเป็นไปได้โดยเสรี สามารถซื้อหาอาหารและวัตถุดิบได้โดยเสรี และสามารถนำสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตได้ไปขายได้โดยเสรี สนธิสัญญาบาวริงเป็นตัวอย่างของการจัดระเบียบการค้าทวิภาคีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สำนักเศรษฐศาสตร์เคนส์ (Keynesian Economics) ทรงอิทธิพลในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์และการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ และขึ้นมาอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศมหาอำนาจ ทั้งยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา และส่งต่ออิทธิพลไปสู่ประเทศโลกที่สามผ่านโครงการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐอเมริกา จนก่อให้เกิดฉันทมติเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ (Keynesian Consensus) ในระยะแรกเริ่ม ทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกได้รับอิทธิพลจากฉันทมติเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ระเบียบการเงินระหว่างประเทศภายใต้ระบบเบรตตันวูดส์เป็นปฏิมากรรมที่จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ มีบทบาทสำคัญในการออกแบบด้วย ภายใต้ระบบเบรตตันวูดส์ รัฐบาลมีหน้าที่รักษาเสถียรภาพอัตราแลกเปลี่ยน โดยทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange Equalization Fund) ทำหน้าดูแลให้อัตราแลกเปลี่ยนอยู่ภายในขอบอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange Rate Band) ในอีกด้านหนึ่ง ธนาคารโลกก็เสนอแนวความคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นบทบาทของภาครัฐบาล

ในขณะที่ระเบียบการเงินระหว่างประเทศภายใต้ระบบเบรตตันวูดส์ยึดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ระเบียบการค้าระหว่างประเทศภายใต้ GATT ยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมโดยมีข้อยกเว้นจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ต้องกล่าวด้วยว่า เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์มิได้ต่อต้านการค้าเสรี เพียงแต่เห็นว่า กลไกราคามีความไม่สมบูรณ์ที่รัฐบาลต้องมีส่วนแก้ไข

ฉันทมติเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ทรงอิทธิพลเพียง ๓ ทศวรรษเศษ ก็สิ้นอิทธิพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งแรกในปี ๒๕๑๖-๒๕๑๗ ฉันทมติวอชิงตัน (Washington Consensus) ถีบตัวขึ้นมาอิทธิพลแทนที่ตั้งแต่กลางทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ในคราวนี้ ทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก และองค์การการค้าโลกร่วมกันยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมสมัยใหม่ และมีการขยายระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ พร้อมทั้งผลักดันให้นานาประเทศยอมรับฉันทมติวอชิงตัน จนทำให้เมนูนโยบายเศรษฐกิจตาม

ฉันทมติวอชิงตันกลายเป็นเมนูนโยบายเศรษฐกิจโลก โดยที่มีแนวโน้มที่ประเทศต่างๆ ในโลกจะรับเมนูนโยบายเศรษฐกิจเมนูเดียวกัน (Global Economic Policy Convergence) กลไกการส่งผ่านเมนูนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม นอกจากการขยายระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมสมัยใหม่ ซึ่งทำให้มวลสมาชิกต้องปฏิบัติตามแล้ว ยังประกอบด้วย การกดดันโดยตรงของประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป การส่งผ่านงานวิชาการเพื่อขยายความคิด การมีบทสนทนากับขุนนางนักวิชาการและผู้นำรัฐบาล และการกำหนดเงื่อนไขการดำเนินนโยบายที่ผูกไปกับเงินให้กู้ (Policy Conditionalities) ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก

เมื่อแรกสถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๔๘๒ ฉันทมติเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์กำลังมีอิทธิพลในการกำหนดเมนูนโยบายเศรษฐกิจโลก ๖๐ ปีให้หลัง ฉันทมติวอชิงตันซึ่งยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมสมัยใหม่ ขึ้นมา มีอิทธิพลแทนที่ ทั้งนี้ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่า การสิ้นอิทธิพลของเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์เป็นการสิ้นอิทธิพลโดยถาวรหรือไม่ นักสังคมศาสตร์จำนวนไม่น้อยเชื่อว่า วิกฤตการณ์การเงินปัจจุบัน ซึ่งก่อตัวมาแต่เดือนธันวาคม ๒๕๕๐ มีผลในการทำลายความน่าเชื่อถือของสำนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมอีกครั้งหนึ่ง คู่เคียงกับคราวที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในทศวรรษ ๒๔๗๐

๔.๔ ปัญหาสังคมเศรษฐกิจโลก

สังคมเศรษฐกิจโลกก็คู่เคียงกับสังคมมนุษย์โดยทั่วไปที่มีปัญหาความยากจน ความอดอยากหิวโหย และความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ระหว่างประเทศ แม้สงครามโลกครั้งที่สองจะยุติมาแล้วกว่า ๖ ทศวรรษ ปัญหาความยากจนยังคงดำรงอยู่ คนจนที่มีรายได้ต่ำกว่าวันละ ๑ ดอลลาร์อเมริกันมีนับพันล้านคน ความอดอยากหิวโหยยังปรากฏโดยทั่วไปในแอฟริกาและเอเชียใต้

๒๔๘๒ เป็นปีที่สังคมเศรษฐกิจโลกกำลังก้าวสู่ยุคทองของระบบทุนนิยมโลก การบูรณะปฏิสังขรณ์ประเทศที่ประสบภัยพิบัติจากสงครามลุล่วงไปมากแล้ว ประเทศฝ่ายอักษะ ทั้งเยอรมนี ตะวันตก และญี่ปุ่น ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกาอย่างยิ่ง เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสถียรภาพ

ทางการเงินระหว่างประเทศค่อนข้างมั่นคง แม้จะมีปัญหาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเมื่อ สงครามยุติใหม่ๆ แต่พอถึงปี ๒๕๕๒ ปัญหาเหล่านั้นหมดสิ้นไป หรืออย่างเร็วที่สุด บรรเทาเบาบางลง หลังจากนั้นสังคมเศรษฐกิจโลกเติบโตในอัตราที่น่าพอใจภายใต้ เสถียรภาพดังกล่าวนี้

นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๑ เป็นต้นมา เสถียรภาพทางเศรษฐกิจกลายเป็นปัญหา สำคัญของสังคมเศรษฐกิจโลก และเกิดขึ้นอย่างค่อนข้างต่อเนื่อง เสถียรภาพของสังคม เศรษฐกิจโลกถูกสั่นคลอนโดยวิกฤติการณ์การเงินระหว่างประเทศ การแตกสลายของ ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ และวิกฤติการณ์น้ำมันเป็นปัจจัยหลัก

(๑) วิกฤติการณ์การเงินระหว่างประเทศ

๒๕๑๑ เป็นจุดเปลี่ยนผันของสังคมเศรษฐกิจโลก เพราะเกิดวิกฤติการณ์ การเงินระหว่างประเทศที่รุนแรง ทั้งต่อเงินดอลลาร์อเมริกัน เงินฟรังก์ฝรั่งเศส และเงิน ปอนด์สเตอร์ลิง จนเป็นเหตุให้ระบบเบรตตันวูดส์ล่มสลาย

ในระหว่างปี ๒๕๒๒-๒๕๒๓ เกิดสงครามดอกเบี้ยในกลุ่มสมุทร แอตแลนติก เมื่อสหรัฐอเมริกาขึ้นดอกเบี้ยเพื่อคูดึงเงินทุนเข้าประเทศ เพื่อให้บัญชี เงินทุนมีส่วนเกินคุณมากพอที่จะชดเชยส่วนขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งกำลังเป็นปัญหา ร้ายแรง เงินทุนเคลื่อนย้ายจากยุโรปตะวันตกมุ่งสู่สหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตกเมื่อ เผชิญปัญหาเงินทุนไหลออก ก็ขึ้นดอกเบี้ยดึงเงินทุนไหลกลับ สงครามดอกเบี้ยในกลุ่ม สมุทรแอตแลนติกซ้ำเติมภาวะเศรษฐกิจถดถอยในสังคมเศรษฐกิจโลกระหว่างปี ๒๕๒๓-๒๕๒๔ โดยที่ในระหว่างปี ๒๕๒๔-๒๕๒๕ เกิดภาวะโภกภัยขึ้นปฐมราคา ตก สร้างปัญหาแก่ประเทศด้อยพัฒนาที่พึ่งสินค้าเกษตรเป็นสินค้าออกอย่างสำคัญ

ละตินอเมริกาเผชิญวิกฤติการณ์หนี้ต่างประเทศในปี ๒๕๒๕ ครั้น ระหว่างปี ๒๕๓๗-๒๕๓๘ เกิดวิกฤติการณ์การเงินเม็กซิโก ซึ่งก่อผลกระทบลูกกลมไม่ จำเพาะแต่ละตินอเมริกา แต่ระบวมมาถึงเอเชียบูรพา โดยเฉพาะการ โจมตีเงินบาทอีก ค้วย

ในเดือนตุลาคม ๒๕๓๐ ตลาดหลักทรัพย์เผชิญวิกฤติการณ์ ราคา หลักทรัพย์ตกต่ำรุนแรง บทวิเคราะห์บางบทอธิบายว่า วิกฤติการณ์ครั้งนี้เกิดจากการล่ม ของตลาดหลักทรัพย์ฮ่องกง ผลที่เกิดจากวิกฤติการณ์นี้ ก็คือ ผลตอบแทนของการซื้อ

ขายหลักทรัพย์ในกลุ่มสมุทรแอตแลนติกตกต่ำ เงินทุนเริ่มเคลื่อนย้ายจากกลุ่มสมุทรแอตแลนติกไปสู่กลุ่มสมุทรแปซิฟิก ส่งผลให้ตลาดหลักทรัพย์ในเอเชียบูรพารุ่งเรือง ก่อนที่จะล่มสลายเพราะวิกฤตการณ์การเงิน ๒๕๔๐

เอเชียบูรพาเผชิญวิกฤตการณ์การเงินครั้งร้ายแรงในปี ๒๕๔๐ ซึ่งปะทุขึ้นในประเทศไทย และส่งผลลามลุกลงไปสู่ประเทศอื่นๆ ทั้งในเอเชียบูรพาและนอกทวีปเอเชีย

รัสเซียเผชิญวิกฤตการณ์เงินรูเบิลในปี ๒๕๔๒ ซึ่งนอกจากจะมีผลกระทบต่อยุโรปแล้ว ยังลุกลามไปสู่ละตินอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบราซิลและอาร์เจนตินา

ท้ายที่สุด สหรัฐอเมริกาประสบวิกฤตการณ์หนี้ด้อยคุณภาพ (Subprime Lending Crisis) ที่ร้ายแรง จนขยายเป็นวิกฤตการณ์ภาคเศรษฐกิจการเงิน และวิกฤตการณ์ของระบบเศรษฐกิจทั้งระบบตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๕๐ โดยที่ส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงลุกลามไปทั่วโลก นักเศรษฐศาสตร์บางคนเชื่อว่าเป็นวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ร้ายแรงไม่น้อยกว่าภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในทศวรรษ ๒๔๘๐

นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา วิกฤตการณ์การเงินที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งประเทศใดมีแนวโน้มที่จะแปรเป็นวิกฤตการณ์การเงินระหว่างประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการเชื่อมประสานระหว่างตลาดการเงินของประเทศต่างๆ ประกอบกับนานาประเทศดำเนินนโยบายเปิดเสรีบัญชีเงินทุน (Capital Account Liberalization)

(๒) ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่

การแตกสลายของภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ทั้งในตลาดหลักทรัพย์และตลาดอสังหาริมทรัพย์ ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย ซึ่งมีผลกระทบต่อการผลิตและการจ้างงาน การแตกสลายของภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ในญี่ปุ่นในปี ๒๕๓๔ ส่งผลกระทบต่อเอเชียและรุนแรง จนกลายเป็นวิกฤตการณ์เศรษฐกิจนานกว่าทศวรรษ โดยที่มีผลกระทบต่อประเทศที่พึ่งญี่ปุ่นเป็นตลาดสินค้าออก ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในตลาดหลักทรัพย์ Nasdaq ของสหรัฐอเมริกาในเดือนเมษายน ๒๕๔๓ มิได้ก่อผลยี่ดเชื้อแต่ผลกระทบต่อประเทศที่พึ่งสหรัฐอเมริกาคือตลาดสินค้าออก แต่การแตกสลายของ

ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ในตลาดอสังหาริมทรัพย์(บ้านที่อยู่อาศัย)ในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ ก่อผลกระทบรุนแรง และมีที่ทำวยืดเยื้อยาวนาน

(๓) วิกฤติการณ์น้ำมัน

วิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นในสังคมเศรษฐกิจโลกมีอย่างน้อย ๕ ครั้ง ครั้งแรกเกิดขึ้นระหว่างปี ๒๕๑๖-๒๕๑๗ ครั้งที่สองระหว่างปี ๒๕๒๒-๒๕๒๓ ครั้งที่สามในปี ๒๕๒๕ ครั้งที่สี่ในปี ๒๕๓๓ และครั้งที่ห้าระหว่างปี ๒๕๔๗-๒๕๕๐ วิกฤติการณ์น้ำมันปี ๒๕๒๕ เป็นวิกฤติการณ์น้ำมันราคาตก นอกนั้นเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันราคาแพง วิกฤติการณ์น้ำมันสองครั้งแรกเป็นฝีมือของ OPEC โดยพื้นฐาน วิกฤติการณ์น้ำมันปี ๒๕๓๓ เป็นผลจากสงครามอ่าวเปอร์เซีย ซึ่งกระทบต่อการผลิตน้ำมันในตะวันออกกลาง วิกฤติการณ์น้ำมันปี ๒๕๔๗-๒๕๕๐ เกิดจากเหตุปัจจัยหลายด้าน ทั้งปัจจัยด้านอุปทานและปัจจัยด้านอุปสงค์ ซึ่งรวมทั้งการเก็งกำไรในตลาดซื้อขายน้ำมันล่วงหน้า

วิกฤติการณ์น้ำมันปี ๒๕๑๖-๒๕๑๗ ปี ๒๕๒๒-๒๕๒๓ และปี ๒๕๔๗-๒๕๕๐ ก่อผลกระทบรุนแรงและยืดเยื้อ และสร้างปัญหาเศรษฐกิจที่เรียกว่า Stagflation กล่าวคือ มีทั้งภาวะเศรษฐกิจถดถอยชะงักงัน (Stagnation) และปัญหาเงินเฟ้อ(Inflation)

ในปัจจุบัน วงวิชาการมีวิวัฒนาการว่าด้วยความร่อยหรอของน้ำมันสำรอง ที่เรียกกันว่า Peak Oil Hypothesis หรือ Hubbert Peak Theory ตามชื่อ M. King Hubbert นักธรณีวิทยาชาวอเมริกันที่จุดปะทุวิวัฒนาการนี้

ในปี ๒๕๕๒ เมื่อแรกตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คลื่นลมในสังคมเศรษฐกิจโลกค่อนข้างสงบ ๖๐ ปีให้หลังสังคมเศรษฐกิจโลกถูกกระหน่ำด้วยมรสุมเศรษฐกิจที่สร้างผลกระทบรุนแรงอย่างหาที่เปรียบได้ยาก มีפקต้องกล่าวถึงความยากจนและความอดอยากหิวโหยของประชากรโลกจำนวนมาก

๕. การเมืองไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

๒๕๕๒

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๕๕๒ สังคมการเมืองไทยตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ การรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๐ หนัเส้นทางเดินของสังคมการเมืองไทยออกไปจากเส้นทางที่คณะราษฎรปรารถนา การรัฐประหารครั้งนี้ผลักดันสังคมการเมืองไทยตกสู่หุบเหวของระบอบเผด็จการเป็นเวลายาวนาน จนถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๖ ยกเว้นช่วงเวลาระหว่างเดือนมีนาคม ๒๕๖๒ ถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๔ ที่มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเดือนมิถุนายน ๒๕๖๕ ความขัดแย้งทางการเมืองที่สำคัญเป็นความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๗ ความขัดแย้งในหมู่ผู้นำคณะราษฎรกลายมาเป็นความขัดแย้งหลักในสังคมการเมืองไทย ภายหลังจากการรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๐ จุดหลักของความขัดแย้งเปลี่ยนมาอยู่ที่ผู้นำฝ่ายทหาร ความขัดแย้งเหล่านี้นำมาซึ่งการลอบสังหารผู้นำและการก่อการรัฐประหารอยู่เนืองๆ

ในระหว่างที่สังคมการเมืองไทยตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตย ขบวนการสิทธิและเสรีภาพเติบโตใหญ่และกล้าแข็งตามลำดับ การเติบโตของกลุ่มพลังประชาธิปไตยนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม ๒๕๖๖ อันเป็นผลให้สังคมการเมืองไทยเดินสู่เส้นทางประชาธิปไตย นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งรุกคืบเข้ายึดอำนาจรัฐ และ कुछ ส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากอำนาจนั้น ผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวระหว่างกลุ่มนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งกับผู้นำฝ่ายทหาร ก่อให้เกิดความขัดแย้งจนถึงขั้นมีการทำรัฐประหาร ดังเช่นการรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ โดยที่การรัฐประหารเดือนตุลาคม ๒๕๖๕ และเดือนกันยายน ๒๕๕๕ แม้จะมีประเด็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ แต่ก็มีเหตุปัจจัยจากความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ด้วย

ระบอบประชาธิปไตยยังไม่มีเสถียรภาพและความคงทนในสังคมการเมืองไทย จนนักรัฐศาสตร์บางคนจัดไทยให้อยู่ในกลุ่ม Young Democracies ทั้งๆที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๕๖๕ มีอายุเกือบ ๗๗ ปีแล้ว การรัฐประหารเดือน

กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ นำมาซึ่งวิกฤตการณ์การเมืองเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ และจบลงด้วยชัยชนะของกลุ่มพลังประชาธิปไตย ซึ่งสามารถขับเคลื่อนให้มีการปฏิรูปการเมืองจนก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ประชาชนคนไทยจำนวนมากเชื่อว่า ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ลงตัวสำหรับสังคมการเมืองไทยแล้ว แต่แล้วก็เกิดการรัฐประหารเดือนกันยายน ๒๕๔๙

ในปี ๒๕๕๒ เมื่อมีการสถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สังคมการเมืองไทยอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ และคุกรุ่นด้วยความขัดแย้งทางการเมือง ๖๐ ปีให้หลัง วิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองยังคงดำรงอยู่ เสถียรภาพทางการเมืองยังอ่อนแอ และความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรงเป็นประวัติดำเนิน โดยที่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายและพร้อมที่จะทำห้ำหั่นกันด้วยการใช้อาวุธ

๖. พัฒนาการรัฐธรรมนูญไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

๒๕๕๒

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์ในเดือน มิถุนายน ๒๕๕๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๒ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๒ แล้ว การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ริเริ่มในรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ (พฤศจิกายน ๒๕๕๐-เมษายน ๒๕๕๑) ทั้งนี้ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๐ แม้ว่าการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญในเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๑ ตามหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ เกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์พ้นจากอำนาจไปแล้ว แต่เป็นเพราะพรรคประชาธิปัตย์คุมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นผลจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๑ ทำให้พรรคประชาธิปัตย์มีเสียงข้างมากในสภาร่างรัฐธรรมนูญด้วย

สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๑ ประกอบด้วยสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ๒๒ คน อีก ๑๒ คนเป็นขุนนางเก่าที่มีความสัมพันธ์กับพรรคประชาธิปัตย์ ส่วนที่เหลือ ๖ คนอาจเรียกได้ว่าเป็นฝ่ายเป็นกลาง ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๒ จึงมีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญนิยมเจ้า ให้พระราชอำนาจแก่พระมหากษัตริย์มากยิ่งขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๑ ทั้งอำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา อำนาจในการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ อำนาจในการให้ประชาชนออกเสียงประชามติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ และอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนองคมนตรี ข้าราชการในพระองค์ และสมุหราชองครักษ์ตามพระราชอัธยาศัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นผลผลิตจากการต่อสู้ ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มศักดินานิยมกับกลุ่มฝ่ายซ้ายของคณะราษฎร ซึ่งในขณะร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้สูญเสียอำนาจและอิทธิพลไปมากแล้ว อีกด้านหนึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มศักดินานิยมกับผู้นำฝ่ายทหารที่กุมอำนาจรัฐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จุดพลุการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (มาตรา ๒) และประสบความสำเร็จในการนั้น รัฐธรรมนูญหลักฉบับต่อๆ มาล้วนมีบทบัญญัติในเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี

๒๕๑๑ (มาตรา ๒) ฉบับปี ๒๕๑๗ (มาตรา ๒) ฉบับปี ๒๕๒๑ (มาตรา ๒) ฉบับปี ๒๕๓๔ (มาตรา ๒) ฉบับปี ๒๕๔๐ (มาตรา ๒) และฉบับปี ๒๕๕๐ (มาตรา ๒)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๒ มีบทบัญญัติที่เป็น ประเด็นแห่งวิาทะในยามที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมาอย่างน้อย ๔ เรื่อง

เรื่องแรก การแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการเมือง การห้าม ข้าราชการประจำสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา (มาตรา ๕๓ และมาตรา ๘๒) และการห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี (มาตรา ๑๔๒)

เรื่องที่สอง รัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีมีจำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร (ไม่มีบทบัญญัติ)

เรื่องที่สาม ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา (มาตรา ๗๔)

เรื่องที่สี่ คณะรัฐมนตรีก่อนเข้ารับบริหารราชการแผ่นดินต้องแถลงนโยบาย ต่อสภาผู้แทนราษฎร และได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยการลงมติ (มาตรา ๑๔๖)

ก่อนปี ๒๕๕๒ สักคมการเมืองไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว ๔ ฉบับ หลังปี ๒๕๕๒ มีอีก ๑๓ ฉบับ รวมทั้งสิ้น ๑๗ ฉบับ หากไม่นับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งยังมีผลบังคับใช้ รัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองที่มีผล บังคับใช้ระหว่างเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ จนถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๕๐ โดยถัวเฉลี่ยแล้วมี อายุเพียงฉบับละ ๔ ปี ๕ เดือน รัฐธรรมนูญฉบับที่มีอายุการใช้งานยาวนานที่สุด ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๕๓๕ (๑๔ ปี ๗ เดือนเศษ) รองลงมาได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ (๑๒ ปี ๒ เดือน) ธรรมนูญการ ปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ (๕ ปี ๕ เดือนเศษ) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ (๘ ปี ๑๑ เดือน) รัฐธรรมนูญที่มีชีวิตสั้นที่สุด ได้แก่ ธรรมนูญ การปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๓๕ (๕ เดือน) รองลงมาได้แก่ ธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ (๑๐ เดือน) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. ๒๕๑๕ (๑๒ เดือนเศษ)

รัฐธรรมนูญไทยมีพัฒนาการเป็นวัฏจักรตามการเปลี่ยนแปลงทาง การเมือง ซึ่งมีพัฒนาการเป็นวัฏจักรเฉกเช่นเดียวกัน เมื่อระบอบการเมืองการปกครอง ไม่อยู่ตัวและไม่มีเสถียรภาพ การแกว่งไกวของระบอบการเมืองการปกครองย่อม

ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญด้วย เพราะรัฐธรรมนูญต้องรับใช้ระบอบการเมืองการปกครอง บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจะมีจิตวิญญาณแห่งประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด และรัฐธรรมนูญจะรับใช้ประชาชนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอำนาจสัมพัทธ์ระหว่างกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยม กลุ่มพลังอำนาจนิยม และกลุ่มพลังเสรีนิยมในสังคมการเมืองไทย ยามใดก็ตามที่กลุ่มพลังอำนาจนิยมเรื่องอำนาจ ระบอบการเมืองการปกครองย่อมเป็นระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตย และรัฐธรรมนูญต้องมีเนื้อหาสาระที่เอื้อถูกระบอบการเมืองการปกครองดังกล่าวนี้ ในกรณีตรงกันข้าม ยามใดก็ตามที่ขบวนการสิทธิและเสรีภาพเติบโตใหญ่เข้มแข็ง ระบอบการเมืองการปกครองย่อมเป็นประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญต้องกำหนดคกฏกติกาสังคมการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยด้วย ท้ายที่สุด หากกลุ่มพลังอำนาจนิยมและกลุ่มพลังเสรีนิยมมีอำนาจก้ำกึ่งกัน ระบอบการเมืองการปกครองและรัฐธรรมนูญย่อมมีลักษณะกึ่งเผด็จการกึ่งประชาธิปไตย ส่วนบทบาทของกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมอยู่ที่การสถาปนาและธำรงระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รวมตลอดจนการรักษาพื้นที่ทางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์

๗. กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย

๒๔๕๒-๒๕๕๒

ปี ๒๔๕๒

กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยกำลังเปลี่ยนโฉม กลุ่มขุนนางนักวิชาการกำลังก่อเกิด ไทยเข้าเป็นภาคีระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ยังผลให้องค์กรโลกบาลเข้ามายึดปริมณฑลการดำเนินนโยบายในประเทศไทยบางส่วน สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยมากขึ้น เพราะเหตุที่สหรัฐอเมริกาทวีตตัวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยที่รัฐบาลไทยยอมเป็นบริวารและเบี่ยงหมากรุกการเมืองระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาด้วย

นโยบายเศรษฐกิจผลิตโดยระบบราชการเป็นหลัก กระทรวงการคลัง และธนาคารแห่งประเทศไทยมีบทบาทสำคัญ

@ รัฐบาลไม่สามารถดำเนินบทบาทหลักในการผลิตนโยบายเศรษฐกิจ เนื่องจากไม่มีความรู้และทักษะในการบริหารนโยบาย

@ ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ เนื่องจากระบอบการเมืองการปกครองเป็นระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๕๒ ไม่เกื้อหนุน

@ กลุ่มผลประโยชน์อย่างเป็นทางการยังไม่ก่อเกิด มีแต่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่พ่อค่านายทุนรายใหญ่มีกับผู้นำฝ่ายทหาร ผู้นำฝ่ายทหารสำคัญมีแต่กลุ่มซอกราชครู กลุ่มสี่เสาเทเวศร์ยังไม่มีพลัง

@ สหรัฐอเมริกายังไม่มีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย แต่อิทธิพลดังกล่าวกำลังก่อตัว

@ องค์กรโลกบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารโลกเริ่มมีบทบาทไทยเพิ่งเข้าเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก

๓.๑ ป่วย อึ้งภากรณ์ กับกลุ่มขุนนางนักวิชาการ

ปี ๒๔๙๒

อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจาก London School of Economics and Political Science และเดินทางกลับประเทศไทย ราชอาณาจักรกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง อาจารย์ป่วยเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ตั้งแต่ปี ๒๔๘๕ เขียนเสร็จและสอบปากเปล่าเสร็จตั้งแต่ปลายปี ๒๔๙๑ แต่กรมการเมือง(กบฏวังหลวง กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒)ทำให้ต้องเลื่อนเวลารับปริญญาเอกมาเป็นปี ๒๔๙๒ ดังที่ท่านเล่าว่า

“.....เวลานั้น ทางการเมืองไทยโง่กันอย่างชวนเสียหยาว่า ผมได้โคจรเข้ามากรุงเทพฯเพื่อร่วมปฏิบัติหรือปฏิบัติซ้อน พี่น้องทางกรุงเทพฯเดือดเนื้อร้อนใจเขียนจดหมายไปบอกลอนดอน ว่าอย่าเพิ่งเดินทางกลับ จะเป็นอันตราย เพราะเพื่อนฝูงก็ถูกจับไปหลายคน ผมจึงเข้าหาศาสตราจารย์รอบบินส์ (Lionel Robbins) ขออย่าเพิ่งให้มหาวิทยาลัยประกาศผลสอบไล่ได้ เพราะถ้าสอบไล่ได้แล้วก็ต้องเดินทางกลับ ถ้าเดินทางกลับตอนนั้นก็อาจจะอันตราย ศาสตราจารย์รอบบินส์บอกว่า หมอนี้พิกล ตั้งแต่ตั้งมหาวิทยาลัยมา มีแต่คนมาเร่งให้ประกาศผลสอบไล่ได้ นี่มาขอให้หน่วงไว้ แต่ท่านก็หน่วงให้หลายเดือน...” *เรียนให้เก่ง*

การกลับเมืองไทยของอาจารย์ป่วยมีผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อตัวและเติบโตใหญ่ของกลุ่มขุนนางนักวิชาการ (Technocrats) ในบริบทของสังคมเศรษฐกิจไทย ขุนนางนักวิชาการนับเป็นมนุษย์พันธุ์ใหม่ ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่ปรากฏว่ามีขุนนางนักวิชาการในความหมายที่เข้าใจกันในเวลาต่อมาอย่างเด่นชัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอำนาจและอิทธิพลในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจมหภาค ทั้งนโยบายการคลังและนโยบายการเงิน อยู่ในมือที่ปรึกษากระทรวงการคลังซึ่งเป็นชาวอังกฤษ การประกาศสงครามกับสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาในสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ตำแหน่งที่ปรึกษาการคลังตกแก่ข้าราชการคนไทย หลังสงครามโลกครั้งที่สอง บรรดาผู้ที่รับทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อต่างประเทศ พวกกันทยอยเดินทางกลับมารับราชการเมื่อสำเร็จการศึกษา ข้าราชการและพนักงานในระดับกลางทั้งในกระทรวงการคลังและธนาคาร

แห่งประเทศไทยเริ่มมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย
ม.ล. เดช สนิทวงศ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในต้นทศวรรษ ๒๕๕๐ (สิงหาคม
๒๕๕๒-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕) เป็นผู้ที่คนเหล่านี้ให้ความนับถือ

ขุนนางนักวิชาการเป็นผู้คอยติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ทาง
เศรษฐกิจ ทำนายอนาคตของสังคมเศรษฐกิจไทย นำเสนอบทวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ
ที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่กำลังจะเกิดขึ้น รวมตลอดจนให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินนโยบาย
เพื่อให้ชนชั้นปกครองตัดสินใจ บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มขุนนางนักวิชาการก่อตัว
ขึ้นเมื่อต้นทศวรรษ ๒๕๕๐ และเพิ่มขึ้นเป็นทวีตริคูณตามลำดับ โดยที่เริ่มเสื่อมถอยใน
ทศวรรษ ๒๕๖๐ และเสื่อมทรามอย่างที่สุดเมื่อเกิดวิกฤตการณ์การเงินในปี ๒๕๕๐

บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มขุนนางนักวิชาการในกระบวนการกำหนด
นโยบายเกิดจากการสร้างและธำรงความน่าเชื่อถือในการกำหนดและดำเนินนโยบาย
(Policy Credibility) ความน่าเชื่อถือดังกล่าวนี้เป็นผลจากการรักษา ‘พรหมจรรย์ของ
ขุนนางข้าราชการ’ อันได้แก่ การทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตโดยยึดผลประโยชน์
ของประเทศชาติเป็นที่ตั้ง การทำงานอย่างมีอาชีพและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึด
หลักวิชาการอย่างมั่นคง และพร้อมที่จะคัดค้านการดำเนินนโยบายของรัฐบาลหากเห็น
ว่าไม่ถูกต้องและก่อผลเสียแก่สังคมเศรษฐกิจอย่างมหันต์ รวมทั้งการไม่ข้องเกี่ยวกับ
ธุรกิจเอกชน ทั้งในฐานะหุ้นส่วน กรรมการผู้บริหาร และลูกจ้าง ด้วยการรักษา
‘พรหมจรรย์’ ดังกล่าวนี้ ความน่าเชื่อถือในการดำเนินนโยบายของกลุ่มขุนนาง
นักวิชาการเพิ่มพูนตามกาลเวลา จนกลายเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ของผู้คน
กลุ่มนี้ ในช่วงที่รุ่งเรือง ประชาสังคมไทยยืนอยู่ข้างกลุ่มขุนนางนักวิชาการในยามที่มี
ปัญหาความขัดแย้งกับรัฐบาลและนักการเมือง เพราะมีความเชื่ออย่างสนิทใจว่า คนกลุ่ม
นี้กระทำการเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม

กลุ่มขุนนางนักวิชาการทรงอิทธิพลในระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตย
รวมทั้งระบอบกึ่งเผด็จการกึ่งประชาธิปไตย เนื่องจากผู้นำฝ่ายทหารที่ยึดอำนาจรัฐ
ขาดความรู้และทักษะในการบริหารเศรษฐกิจ โดยทั่วไปจึงรับฟังข้อเสนอแนะทาง
นโยบายของขุนนางนักวิชาการอย่างเชื่องๆ แต่เมื่อไรก็ตามที่มีรัฐบาลที่มาจากกร
เลือกกตั้ง อิสระเสรีของกลุ่มขุนนางนักวิชาการในการกำหนดและบริหารนโยบาย
เศรษฐกิจเริ่มถูกคุกคาม โดยรัฐบาลที่มาจากกรเลือกกตั้งพยายามขี้อแย้งอำนาจไปจากขุน

นางนักวิชาการ ดังเช่นรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๑๘-๒๕๑๙) รัฐบาลเปรม ๑ (๒๕๒๓-๒๕๒๔) และรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (๒๕๓๑-๒๕๓๔) แต่รัฐบาลเหล่านี้ยิ่งไปกว่านั้นได้แต่เพียงนำเสนอโยบายส่วนเพิ่ม (Marginal Policy) โดยที่ไม่สามารถขจัดข้อขัดข้องของนักวิชาการออกไปจากปริมาตรของการกำหนดนโยบาย (Policy Space) ได้ ก่อนปี ๒๕๔๔ ไม่มีรัฐบาลใดที่สามารถนำเสนอ นโยบายเศรษฐกิจเต็มเมนู (Economic Policy Menu) และดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเต็มเมนู

ด้วยเหตุที่สมาชิกชนชั้นปกครองที่ยึดกุมอำนาจรัฐส่วนใหญ่มีภูมิหลังเป็นขุนนางข้าราชการ ประกอบกับอำนาจในการกำหนดและบริหารนโยบายเศรษฐกิจในสัดส่วนสำคัญอยู่ในมือกลุ่มขุนนางนักวิชาการ Riggs(1966) เรียกระบบการเมืองการปกครองไทยว่า ระบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) ซึ่งอัมมาร สยามวาลา (๒๕๓๐) นิยามว่า เป็นระบบการปกครองของข้าราชการ โดยข้าราชการ และเพื่อข้าราชการ

กลุ่มขุนนางนักวิชาการสามารถยึดปริมาตรของนโยบายแก่นแกน (Core Policy) ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น นโยบายแก่นแกนดังกล่าวนี้ประกอบด้วยนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและยุทธศาสตร์การพัฒนา ในขณะที่นโยบายเศรษฐกิจมหภาคอยู่ในมือขุนนางนักวิชาการในสังกัดราชการแห่งประเทศไทยและกระทรวงการคลัง การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาอยู่ในปริมาตรของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อนปี ๒๕๔๔ รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีอำนาจก็เข้าไปยึดพื้นที่ในปริมาตรดังกล่าวนี้ได้ แม้แต่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเมื่อต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ ซึ่งต่อสู้ในการยื้อแย่งอำนาจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจจากกลุ่มขุนนางนักวิชาการอย่างดุเดือด ก็ไร้ความสามารถในการยึดปริมาตรนโยบายแก่นแกน แม้ในเวลานั้นนักรัฐศาสตร์หลายต่อหลายคนพากันสรุปแล้วว่า ระบบอำมาตยาธิปไตยมาถึงจุดจบแล้วก็ตาม

รัฐบาลพรรคไทยรักไทย (๒๕๔๔-๒๕๔๙) นับเป็นรัฐบาลแรกที่สามารถผลิตนโยบายเศรษฐกิจเกือบเต็มตามเมนูที่นำเสนอในการเลือกตั้ง ในประการสำคัญสามารถรุกคืบเข้าไปยึดบางส่วนของปริมาตรนโยบายแก่นแกน อันเป็นพื้นที่ของกลุ่มขุนนางนักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและนโยบายการ

คลัง เพียงแต่เวลาไม่พอที่จะรुक็เข้าไปยึดกุมอำนาจการกำหนดนโยบายการเงิน นับเป็นการสูญเสียปริมาณทลนโยบายของกลุ่มขุนนางนักวิชาการครั้งใหญ่ อันเป็นผล จากความเสื่อมถอยของกลุ่มขุนนางนักวิชาการเอง

กลุ่มขุนนางนักวิชาการเริ่มเผชิญความเสื่อมทรามในทศวรรษ ๒๕๓๐ เมื่อไม่สามารถรักษาพรหมจรรย์ของตนไว้ได้ ผลประโยชน์ที่ได้จากภาวะเศรษฐกิจฟอง สบู่เข้ายวนเกินกว่าที่จะเมินได้ กลุ่มขุนนางนักวิชาการละเลยการทำหน้าที่ชะลอการ ขยายตัวของภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ หากแต่ปล่อยให้ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ขยายตัว และหาประโยชน์จากการขยายตัวของภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่โดยไม่ละอายแก่ใจ เมื่อ ภาวะฟองสบู่แตกอย่างรุนแรง และเกิดวิกฤติการณ์การเงินในปี ๒๕๔๐ อันเป็น วิกฤติการณ์การเงินครั้งร้ายแรงในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ประชาสังคมไทยไม่ เพียงแต่ตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนและจริยธรรมของกลุ่มขุนนาง นักวิชาการเท่านั้น หากยังตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับศักยภาพทางวิชาการอีกด้วย หลัง วิกฤติการณ์การเงิน ๒๕๔๐ กลุ่มขุนนางนักวิชาการตกต่ำถึงที่สุด และถูก ‘เหยียบย่ำ’ ทั้งโดยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย (๒๕๔๐-๒๕๔๔) และรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (๒๕๔๔-๒๕๔๘) โดยที่รัฐบาลหลังประสบความสำเร็จในการสถาปนากติกาการเล่น เกมที่ว่า อำนาจการกำหนดนโยบายเป็นของรัฐบาล ขุนนางนักวิชาการมีหน้าที่นำ นโยบายที่กำหนดโดยรัฐบาลไปปฏิบัติ

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๕๕๒ กลุ่มขุน นางนักวิชาการกำลังอยู่ในกระบวนการปฏิสนธิ ๖๐ ปีให้หลัง กลุ่มขุนนางนักวิชาการ เสื่อมสถานะ ถึงไม่สูญพันธุ์ ก็เกือบจะสูญพันธุ์

๓.๒ ไทยกับระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ๒๕๕๒-๒๕๕๒

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศและ ธนาคารโลกเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๒ ก่อนการสถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพียง ๒ เดือนเศษ นับเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่าง ประเทศลำดับที่ ๔๔ และสมาชิกธนาคารโลกลำดับที่ ๔๓ โดยที่มีได้เข้าเป็นสมาชิก

ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) ในคราวเดียวกัน

การเข้าเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกมีนัยว่า ไทยเข้าสู่ระเบียบการเงินระหว่างประเทศ อันมีสำมัญนามว่า ระบบเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods System) ประโยชน์ที่ได้ก็คือ การได้เงินกู้จากธนาคารโลกสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศในยามที่เกิดวิกฤติการณ์การเงินและวิกฤติการณ์ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ แต่ต้นทุนที่ต้องสูญเสียก็คือ การสูญเสียปริมาตรการค้าเสรี (Policy Space) เพราะต้องปฏิบัติตามกฎกติกาและข้อตกลงขององค์กรโลกบาล มีอาจกำหนดนโยบายและเลือกใช้มาตรการทางนโยบายตามอำเภอใจได้

การตัดสินใจไม่เป็นสมาชิก GATT จวบจนกระทั่งปี ๒๕๒๕ มีนัยว่า ไทยไม่เข้าสู่ระเบียบการค้าระหว่างประเทศ ไม่ปรากฏเหตุผลแน่ชัดว่า เหตุใดรัฐบาลไทยในขณะนั้นจึงตัดสินใจเช่นนี้ ในเวลานั้นปรัชญาเศรษฐกิจชาตินิยมครอบงำการค้าเสรีของรัฐบาล แต่การจัดระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม ทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกล้วนได้รับอิทธิพลจากปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมเหมือนกัน แม้ไทยจะมีได้เป็นสมาชิก GATT ในเบื้องต้น แต่ไทยก็ได้ประโยชน์จาก GATT ในฐานะประเทศด้อยพัฒนา เพราะ GATT มีกฎกติกาที่เกื้อกูลประเทศยากจน ไม่ว่าจะ เป็นสมาชิกหรือไม่ก็ตาม

เมื่อรัฐบาลไทยตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกชั่วคราวของ GATT ในปี ๒๕๒๓ และสมาชิกถาวรในปี ๒๕๒๕ ระบบเศรษฐกิจไทยเข้าสู่ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทั้งระเบียบการเงินระหว่างประเทศและระเบียบการค้าระหว่างประเทศอย่างเต็มตัว ด้วยเหตุที่ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศมิได้อยู่หนึ่ง หากแต่มีการขยายพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่มีข้อตกลงจากการเจรจาการค้าพหุภาคี ภาตีสมาชิกต้องสูญเสียปริมาตรการค้าเสรีเพิ่มขึ้นตามลำดับ

การเข้าสู่ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองมิใช่เรื่องแปลกใหม่สำหรับสังคมเศรษฐกิจไทย เพราะก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยก็เข้าสู่ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศด้วย แม้ในลักษณะกึ่งจำยอมกึ่งเต็มใจก็ตาม

ทั้งนี้ด้วยการทำสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคและต้องสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับ อังกฤษ อันได้แก่ สนธิสัญญาบาวริงในปี ๒๓๘๘ และสนธิสัญญาประเภทเดียวกันกับ ประเทศมหาอำนาจอื่นๆในเวลาต่อมา สนธิสัญญาบาวริงร่างขึ้นบนพื้นฐานของปรัชญา เศรษฐกิจเสรีนิยม ด้วยเหตุคั้งนั้น โครงสร้างการผลิตและโครงสร้างการค้าระหว่าง ประเทศต้องปรับตามหลักการความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ด้วยเหตุคั้งนี้ การสูญเสียปริมาณผลการดำเนินนโยบายจากการเป็น สมาชิกระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศมิใช่ประสบการณ์ใหม่ของสังคมเศรษฐกิจไทย หากแต่เป็นประสบการณ์ที่เคยมีมาแล้วกว่าศตวรรษที่แล้ว

การเป็นสมาชิกองค์กรโลกบาล ทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก และท้ายที่สุดองค์การการค้าโลก ยังผลให้ระบบเศรษฐกิจไทยเป็น ‘ดาวบริวาร’ ของระบบทุนนิยมโลกอย่างเต็มตัว สังคมเศรษฐกิจไทยต้องปรับนโยบาย เศรษฐกิจตามเมนูนโยบายเศรษฐกิจโลก (Global Economic Policy Menu) เมนู นโยบายเศรษฐกิจโลกโดยพื้นฐานถูกกำหนดโดยกฎกติการะเบียบเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศ และเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ นอกจากนี้ องค์กรโลกบาลยังสามารถส่งผ่านความคิดด้านนโยบายไปสู่มวลสมาชิกได้ กลไกการส่งผ่านความคิดด้านนโยบายที่สำคัญ (International Policy Diffusion Mechanism) ได้แก่ งานวิชาการ บทสนทนากับผู้กำหนดนโยบายในประเทศสมาชิก การให้คำปรึกษา และเงื่อนไขการดำเนินนโยบายที่ผูกติดกับเงินให้กู้ (Policy Conditionalities)

ในช่วงเวลาเกือบสามทศวรรษแรกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้ง กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกได้รับอิทธิพลจากฉันทมติเศรษฐศาสตร์ แบบเคนส์ (Keynesian Consensus) แนวความคิดแบบเคนส์มีอิทธิพลระดับหนึ่งในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนา นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ทั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลกต่างตกอยู่ใต้อิทธิพลปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมสมัยใหม่ (Neoliberalism) ในขณะที่องค์การการค้าโลกยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมอยู่แล้ว องค์กรโลกบาลทั้งสองกลายเป็นกลไกสำคัญในการส่งผ่านเมนูนโยบายเศรษฐกิจตาม ฉันทมติวอชิงตัน (Washington Consensus) ไปสู่ประเทศสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่สาม จนเกิดปรากฏการณ์ที่โลกยึดเมนูนโยบายเศรษฐกิจเมนูเดียวกัน

(Global Economic Menu Convergence) สังคมเศรษฐกิจไทยอยู่บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงนโยบายนี้ด้วย กลไกสำคัญที่ทำให้ไทยต้องเดินตามเส้นทางนั้นมติ วอชิงตันมีอยู่อย่างน้อย ๒ กลไก กลไกแรกได้แก่ เงื่อนไขการดำเนินนโยบายที่ผูกมา กับเงินกู้ Standby Arrangements ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และ Structural Adjustment Loans ของธนาคารโลกในทศวรรษ ๒๕๒๐ รวมทั้งเงินกู้จากองค์กร โลกบาลทั้งสองหลังวิกฤตการณ์การเงิน ๒๕๕๐ กลไกที่สองได้แก่ แรงกดดันโดยตรง จากประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป

ไทยเข้าสู่ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างไม่เต็มตัวในปีที่มีการ จัดตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจเป็นเพราะความไม่แน่ใจใน ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม โดยที่ยังอาจถอนตัว ออกมาได้ ๖๐ ปีให้หลัง สังคมเศรษฐกิจไทยเข้าไปสู่ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อย่างเต็มตัว โดยที่นอกจากยกเลิกการถอนตัวแล้ว ยังต้องดำเนินนโยบายตามเมนู นโยบายเศรษฐกิจโลกอีกด้วย

๘. พัฒนาการสังคมเศรษฐกิจไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๖

ปรากฏการณ์นี้จะกล่าวถึงพัฒนาการของสังคมเศรษฐกิจไทยระหว่างปี ๒๕๕๒-๒๕๕๖ เพียง ๒ หัวข้อ คือ

(๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ

(๒) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ

๘.๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ

ในปี ๒๕๕๒ ยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาเศรษฐกิจไทยมีอยู่ ๒ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล และยุทธศาสตร์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลเป็นยุทธศาสตร์ที่ถ่ายโอนส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปใช้ประโยชน์ในภาคเศรษฐกิจอื่น เริ่มต้นด้วยความไม่ตั้งใจเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง มาตรการสำคัญที่ใช้ประกอบด้วยระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา (Multiple Exchange Rate System) และการผูกขาดการค้าข้าวโดยสำนักงานข้าว ทั้งสองมาตรการมีผลในการกดราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว เจตนารมณ์เบื้องต้นในการใช้มาตรการทั้งสองในตอนต้นอยู่ที่การแก้ปัญหาเงินเฟ้อและการรักษาเสถียรภาพราคา ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติใหม่ๆ ต่อมาการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลเป็นไปโดยตั้งใจนับตั้งแต่มีการยุบสำนักงานข้าวและการเลิกระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตราในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๘ และปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๕๐๔ มาตรการที่ใช้ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลในช่วงนี้ประกอบด้วยมาตรการนโยบายราคาสินค้าเกษตร มาตรการนโยบายเศรษฐกิจมหภาค และมาตรการการปกป้องอุตสาหกรรม

ในระหว่างปี ๒๕๒๔-๒๕๒๕ โภภักดิ์ขึ้นปฐมราคาคงต่ำ รวมทั้งข้าวและยางพารา รัฐบาลต้องลดการใช้มาตรการการกดราคาสินค้าเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารขาออกและค่าธรรมเนียมพิเศษการส่งออกข้าว (พรีเมียมข้าว) จนอาจกล่าวได้ว่า มาตรการสำคัญที่ใช้ในการกดราคาสินค้าเกษตรถูกถอนออกไปตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ เป็นต้นมา ในอีกด้านหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในทางที่มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งซึ่งจำเป็นต้องได้รับคะแนนนิยมจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ด้วยเหตุดังนั้น จึงมีการ

ผลักดันนโยบายการพุงราคาสินค้าเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับจำนำข้าวและการรับจำนำสินค้าเกษตรชนิดอื่น ในประการสำคัญมีการผลักดันราคารับจำนำสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนรัฐบาลต้องขาดทุนจากโครงการรับจำนำสินค้าเกษตรจำนวนมาก นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา จนอาจกล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลยุติลงแล้ว

ยุทธศาสตร์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ตรงกันข้ามกับปรัชญาเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ มาตรการหลักประกอบด้วยการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อแข่งขันกับวิสาหกิจต่างชาติ การไม่ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ การจำกัดและควบคุมธุรกิจต่างดาว และการจำกัดอาชีพคนต่างชาติ

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยหลังเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ เป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างพลังเศรษฐกิจชาตินิยมกับพลังเศรษฐกิจเสรีนิยมในสังคมเศรษฐกิจไทย ยามใดก็ตามที่พลังเศรษฐกิจชาตินิยมเข้มแข็งและทรงพลัง สังคมเศรษฐกิจไทยก็เดินเส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ในกรณีตรงกันข้าม หากพลังเศรษฐกิจเสรีนิยมเข้มแข็ง แนวทางการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมย่อมเป็นเส้นทางที่เลือก ด้วยเหตุนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทยจึงแกว่งไปแกว่งมา ระหว่างเส้นทางชาตินิยมกับเส้นทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ

ตามประวัติศาสตร์ไทยหลังเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ สังคมเศรษฐกิจไทยเดินตามเส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจอย่างน้อย ๓ ช่วง ได้แก่

- (๑) ช่วงปี ๒๕๓๕-๒๕๐๐
- (๒) ช่วงปี ๒๕๑๕-๒๕๑๙
- (๓) ช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๔
- (๔) ช่วงหลังการรัฐประหารเดือนกันยายน ๒๕๔๙

กล่าวโดยทั่วไป ชนชั้นปกครองมีบทบาทสำคัญในการเลือกเส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ภายใต้ระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตย ชนชั้นปกครองอยู่ในฐานะที่จะชี้นำเส้นทางพัฒนาเศรษฐกิจ และใช้เครื่องมือและกลไกรัฐในการกล่อมเกล่าทัศนคติของประชาชนให้เห็นดีเห็นงาม ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงมีบทบาทหลักในการลากสังคมเศรษฐกิจไทยเข้าสู่เส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจเกือบทุกยุคทุกสมัย

ในระหว่างปี ๒๕๓๕-๒๕๐๐ คณะราษฎรประกาศหลักเอกราชทางเศรษฐกิจเป็นนโยบายแก่นแกนของรัฐบาล และใช้ยุทธวิธีการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ โดยด้านหนึ่งอ้างว่าเพื่อเป็นปราการในการต้านทานธุรกิจต่างชาติ แต่อีกด้านหนึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยให้ชนชั้นปกครองใหม่ดูดซับส่วนเกินทางเศรษฐกิจ จนทำให้สังคมเศรษฐกิจไทยแปรสภาพเป็นระบบทุนนิยมแห่งรัฐ (State Capitalism) ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ความต้องการยุทธศาสตร์การพัฒนาชาตินิยมมิได้มาจากประชาชน

ในระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๑๙ การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมมาจากคณะรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ โดยมีการประกาศใช้ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๘๑/๒๕๑๕ เพื่อจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวต่างด้าว และประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๒๒/๒๕๑๕ เพื่อควบคุมแรงงานชาวต่างด้าว ทั้งนี้ไม่เป็นที่แน่ชัดว่า เหตุใดรัฐบาลถนอม-ประภาสจึงนำสังคมเศรษฐกิจไทยเบี่ยงเบนจากเส้นทางเสรีนิยม นอกเสียจากว่า การปลุกกระแสชาตินิยมช่วยเบี่ยงเบนความไม่พอใจที่ประชาชนมีต่อการรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งนำโดยนายธีรยุทธ บุญมี วรรณรงค์ให้ประชาชนคนไทยต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น

ในระหว่างปี ๒๕๔๐-๒๕๔๔ กระแสชาตินิยมเกิดจากวิกฤติการณ์การเงิน ๒๕๔๐ ซึ่งเปิดโอกาสให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกเข้ามาบงการการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย ผ่านการกำหนดเงื่อนไขการดำเนินนโยบายที่ผูกมัดกับเงินให้กู้ (Policy Conditionalities) โดยที่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (๒๕๔๐-๒๕๔๔) ปฏิบัติตามอย่างเชื่องๆ รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์มิได้ต้องการปลุกกระแสชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และมีได้นำพาสังคมเศรษฐกิจไทยเข้าสู่เส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจ การปลุกกระแสดังกล่าวเกิดจากพ่อค้ายาทุนผู้สูญเสียในวิกฤติการณ์การเงิน ๒๕๔๐ ทั้งนี้ด้วยการตีตรากฎหมาย ๑๑ ฉบับที่ออกตามเจตนาแสดงเจตจำนงที่รัฐบาลยื่นต่อกองทุนการเงินระหว่างประเทศว่าเป็นกฎหมายขายชาติความสำเร็จในการตีตรากฎหมายชาติมีส่วนในการชักนำประชาชนให้เห็นดีเห็นงามกับแนวทางชาตินิยม และการยกเลิกกฎหมายขายชาติ ๑๑ ฉบับกลายเป็นประเด็นสำคัญในการหาเสียงเลือกตั้งในเดือนมกราคม ๒๕๔๔

กระแสชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่ก่อตัวระหว่างปี ๒๕๔๐-๒๕๔๔ ทำให้รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (๒๕๔๔-๒๕๔๘) ทำท่าจะเดินเส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจในตอนต้น มีพักต้องกล่าวว่า พรรคไทยรักไทยบรรจุประเด็นการยกเลิกกฎหมายขายชาติ ๑๑ ฉบับในการหาเสียงเลือกตั้งด้วย แต่ตลอดอายุขัยของรัฐบาลดังกล่าว หาได้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดกับกฎหมาย ๑๑ ฉบับนั้น เมื่อรัฐบาลพรรคไทยรักไทยเผชิญแรงกดดันจากกลุ่มทุนสากลและประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ รัฐบาลดังกล่าวมีหาคู่กล้าในการนำสังคมเศรษฐกิจไทยสู่เส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจอย่างไรก็ตาม พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร มักจะเลือกปลุกกระแสชาตินิยมในยามที่กำลังเพลี่ยงพล้ำทางการเมือง

หลังการรัฐประหารเดือนกันยายน ๒๕๔๘ ผู้ก่อการรัฐประหารปลุกกระแสชาตินิยม เพื่อเบี่ยงเบนความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อการรัฐประหาร ขณะเดียวกันก็โจมตีการขายหุ้นชินวัตรแก่ Temasek ว่าเป็นการกระทำที่ไม่รักชาติ นอกจากนี้ ยังมีความเคลื่อนไหวในการแก้ไขกฎหมายการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว กฎหมายการทำงานของคนต่างด้าว และกฎหมายธุรกิจการค้าปลีก เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจชาตินิยม

การหันเหสังคมเศรษฐกิจไทยไปสู่เส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจจะยังปรากฏต่อไปในอนาคต トラบใดก็ตามที่การต่อสู้ระหว่างกลุ่มพลังชาตินิยมทางเศรษฐกิจกับกลุ่มพลังเสรีนิยมทางเศรษฐกิจในสังคมเศรษฐกิจไทยยังไม่จบสิ้น โดยที่มีอาจจบสิ้นได้ เพราะปรัชญาชาตินิยมทางเศรษฐกิจมีอาจตายได้ แต่การลากสังคมเศรษฐกิจไทยเข้าสู่เส้นทางชาตินิยมทางเศรษฐกิจในทศวรรษ ๒๕๕๐ เป็นเรื่องยากยิ่ง トラบใดก็ตามที่สังคมเศรษฐกิจไทยยังอยู่ในระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม ความยากลำบากยังเกิดจากแรงกดดันของประเทศมหาอำนาจและกลุ่มทุนสากลซึ่งมีกลุ่มทุนไทยเป็นพันธมิตรอีกด้วย

๘.๒ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ

- (๑) จาก Agricultural Economy สู่ Post-Agricultural Economy
- (๒) Specialized Economy สู่ Diversified Economy
- (๓) สังคมเศรษฐกิจไทยในฐานะระบบเศรษฐกิจพึ่งพา (Dependent Economy)

๘.๒๑ จาก Agricultural Economy สู่ Post-Agricultural Economy

ในปี ๒๔๕๒ เมืองไทยเป็นสังคมเศรษฐกิจการเกษตร (Agricultural Economy) อย่างชัดเจน ข้อมูลบัญชีประชาชาติ ซึ่งประมาณการโดย Joseph S. Gould ผู้ซึ่งสมควรได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาบัญชีประชาชาติไทย พบว่า ภาคเกษตรกรรมให้ผลผลิตคิดเป็น ๖๐.๐๖ % ของผลผลิตทั้งหมดที่ระบบเศรษฐกิจไทยผลิตได้ เทียบกับ ๑๓.๑๗ % จากภาคอุตสาหกรรม และ ๒๖.๗๗ % จากภาคบริการ ข้อมูลจากสำมะโนประชากรในปี ๒๔๕๐ บอกแก่เราว่า แรงงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมถึง ๘๔.๗๘ % ของจำนวนแรงงานทั้งหมด

ในเวลานั้นที่ดินที่ว่างเปล่าในภาคเกษตรกรรมยังมีอยู่อย่างเหลือเพื่อการบุกเบิกที่ดินใหม่เพื่อประกอบการเกษตรยังไม่ปรากฏมากนัก เนื่องจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลยังส่งผลไม่รุนแรง ในประการสำคัญ มาเลเรียชุกชุม การตายด้วยโรคมมาเลเรียสูงกว่าอัตราการตายด้วยสาเหตุอื่นๆ และโรคอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นวัณโรคหรือโรคหัวใจ อัตราการตายด้วยอุบัติเหตุเมื่อต้นทศวรรษ ๒๔๕๐ อยู่ในระดับ ๑๓-๑๔ คนต่อประชากรหนึ่งแสนคน เวลานั้นยนตรานวัตกรรม (Motorization) ยังไม่มีผลวัตร ในขณะที่อัตราการตายด้วยโรคมมาเลเรียสูงถึง ๒๒๑ คนต่อประชากรหนึ่งแสนคน การแพร่ระบาดของโรคมมาเลเรียเป็นอุปสรรคสำคัญของการบุกเบิกที่ดินใหม่เพื่อเกษตรกรรม ด้วยเหตุคั้งนั้น พื้นที่ป่าไม้จึงอุดมสมบูรณ์ การสูญเสียป่าอยู่ในอัตราต่ำ

๖๐ ปีให้หลัง โครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ภาคเกษตรกรรมมีขนาดเล็กลง ภาคหัตถอุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่ขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมให้ผลผลิตประมาณ ๑๐% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ จ้างงานประมาณ ๔๐% ของกำลังแรงงานทั้งหมด ระบบเศรษฐกิจไทยมิใช่สังคม

เศรษฐกิจการเกษตรอีกต่อไปแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้ชื่อว่าเป็นสังคมเศรษฐกิจอุตสาหกรรม แม้แต่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับของนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมาก

๘.๒๒ จาก Specialized Economy สู่ Diversified Economy

ปี ๒๔๕๒ สังคมเศรษฐกิจไทยอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเศรษฐกิจที่ใช้ความชำนาญพิเศษในการผลิต (Specialized Economy) มาเป็นสังคมเศรษฐกิจที่มีการกระจายการผลิต (Diversified Economy)

การผลิตตามหลักการความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ปรากฏอย่างชัดเจนเพียง ๕๐ ปีหลังการทำสนธิสัญญาบาวริงในปี ๒๓๕๘ คนแรกที่สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงนี้คือ Homan van der Heide อธิบดีกรมท่อน้ำ คนแรก ผู้ผิดหวังจากการนำเสนอ Big Scheme (โครงการสร้างเขื่อนเจ้าพระยา) ผู้ที่สนใจศึกษาประวัติ Van der Heide โปรดอ่าน Han ten Brummelhuis, *King of the Waters* (2005)

สนธิสัญญาบาวริงทำลายทั้งทำนบภาษีศุลกากรและทำนบที่มีใช้ภาษีศุลกากร สังคมเศรษฐกิจไทยถูกลากเข้าสู่เส้นทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ กลายเป็นอาณานิคมโดยพฤตินัย (De facto Colony) ของอังกฤษ ทรัพยากรที่มีจำกัดของระบบเศรษฐกิจถูกจัดสรรไปใช้ในการผลิตสินค้าที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ในไม่ช้าระบบเศรษฐกิจไทยก็กลายเป็น Specialized Economy ผลิตเพื่อการส่งออก มิใช่ผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ โดยที่มีสินค้าออกสำคัญเพียง ๔ ประเภท อันได้แก่ ข้าว ยางพารา ดิบุก และไม้สัก สินค้าทั้งสี่ประเภทนี้มีความสำคัญทั้งในโครงสร้างการผลิตและโครงสร้างการส่งออก อีกทั้งมีความสำคัญต่อการจำเริญเติบโตและเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจด้วย

ในปี ๒๔๕๒ ข้าว ยางพารา ดิบุก และไม้สักยังทรงความสำคัญในโครงสร้างการผลิตและโครงสร้างการส่งออก ข้อมูลบัญชีประชาชาติที่ประมาณการโดย Joseph S. Gould บอกแก่เราว่า ผลผลิตทั้งสิ้นนี้คิดเป็น ๒๗.๕๕% ของผลผลิตที่ระบบเศรษฐกิจไทยผลิตได้ทั้งหมด สถิติการค้าระหว่างประเทศบอกแก่เราว่า สินค้าออกทั้งสิ้นชนิดนี้ทำเงินถึง ๘๐.๒๖% ของรายได้จากสินค้าออกทั้งหมด

๖๐ ปีให้หลัง การกระจายการผลิตเกิดขึ้นในทุกภาคเศรษฐกิจ การกระจายการผลิตในภาคเกษตรกรรมเกิดจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล ซึ่งเน้นการกีดกันข้าวโดยเฉพาะ การกระจายการผลิตในภาคเศรษฐกิจอื่นเป็นผลจากนโยบายการส่งเสริมการลงทุนและนโยบายการปกป้องอุตสาหกรรมของรัฐบาล การกระจุกตัวของการผลิตลดลงไปเป็นอันมาก ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นในโครงสร้างการส่งออกด้วย Export Concentration ลดน้อยลง Export Diversification มีมากขึ้น

๘.๓ สังกมเศรษฐกิจไทยในฐานะระบบเศรษฐกิจพึ่งพา (Dependent Economy)

ข้อมูลบัญชีประชาชาติที่ประมาณการโดย Joseph S. Gould ไม่สามารถช่วยให้เราศึกษาขนาดของการเปิดประเทศได้ เพราะเป็นข้อมูลบัญชีประชาชาติที่คำนวณโดย Product Approach ส่วนบัญชีประชาชาติที่คำนวณโดย Expenditure Approach เพิ่งจะจัดทำเมื่อต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ โดยคณะผู้แทนธนาคารโลกที่เข้ามาสำรวจภาวะเศรษฐกิจในประเทศไทย ซึ่งนำโดย Paul T. Ellsworth แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน โดยที่มีการจัดทำบัญชีประชาชาติคำนวณตามราคาคงที่ด้วย อย่างไรก็ตามจากการประมาณการโดยใช้ข้อมูลจากบัญชีดุลการชำระเงินระหว่างประเทศประกอบกับข้อมูลบัญชีประชาชาติ เราพบว่า ขนาดการเปิดประเทศของระบบเศรษฐกิจไทยเมื่อต้นทศวรรษ ๒๔๕๐ ตกประมาณ ๓๕% ของรายได้ประชาชาติ

๖๐ ปีให้หลัง ระบบเศรษฐกิจไทยมีขนาดการเปิดประเทศเพิ่มขึ้นมาก จนอยู่ในระดับเกินกว่า ๑๐๐% ในปัจจุบัน ขนาดการเปิดประเทศเพิ่งจะก้าวกระโดดเมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกในปี ๒๕๑๖-๒๕๑๗ ก่อนหน้านั้นขนาดการเปิดประเทศอยู่ในระดับ ๓๕-๓๘% ก่อนข้างคงตัว ขนาดการเปิดประเทศนอกจากก้าวกระโดดตามวิกฤติการณ์น้ำมันแล้ว ยังเป็นผลจากยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อการส่งออกด้วย การส่งออกในตัวของมันเองก็ช่วยเพิ่มขนาดการเปิดประเทศอยู่แล้ว แต่การผลิตเพื่อการส่งออกยังมีผลให้มีการนำเข้าเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าขั้นกลาง วัตถุดิบ และสินค้าประเภททุน ซึ่งยังเป็นการเพิ่มขนาดการเปิดประเทศ

ในปี ๒๕๕๒ ถึงระบบเศรษฐกิจไทยจะมีลักษณะการพึ่งพิงการส่งออก แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การพึ่งพิงการนำเข้าและการพึ่งพิงทรัพยากรการเงินจากต่างประเทศ ในปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะการพึ่งพิงการนำเข้า เพราะต้องนำเข้าสินค้าขั้น

กลาง ชิ้นส่วน วัตถุดิบ และพลังงานจากต่างประเทศเพื่อใช้ในการผลิต ปัญหาการขาด
ดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งยืดเยื้อยาวนานและบางครั้งรุนแรงในช่วงก่อนเกิดวิกฤติการณ์
การเงิน ๒๕๔๐ ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยต้องยืมเงินออมจากต่างประเทศ เพื่อชดเชย
ส่วนขาดดุลบัญชีเดินสะพัด นอกจากนี้ ผู้ประกอบการภายในประเทศมีทางเลือกที่จะ
ยืมเงินออมจากต่างประเทศเมื่อรัฐบาลมีนโยบายการเปิดเสรีบัญชีเงินทุน โดยที่ได้
อานิสงส์จากการเชื่อมโยงตลาดการเงินระหว่างประเทศต่างๆ อันเป็นผลจาก
ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยมีลักษณะ
การพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ อันเป็นลักษณะที่ไม่ปรากฏมาก่อนในปี ๒๕๕๒
นอกจากนี้ สักคมเศรษฐกิจไทยยังต้องพึ่งพิงทรัพยากรพลังงานจากกลุ่ม OPEC และ
ประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจไทยในช่วง ๖๐ ปี
ที่ผ่านมา ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาหรือไม่ เป็นประเด็น
แห่งวิวาทะได้

๘. พัฒนาการทุนนิยมไทย ๒๕๕๒-๒๕๕๒

ปี ๒๕๕๒ ระบบทุนนิยมไทยยังมีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมแห่งรัฐ (State Capitalism) ทุนหลัก(Dominant Capital) ยังคงเป็นทุนพาณิชย์ นายทุนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์กับจีนโพ้นทะเล (Overseas Chinese) อย่างค่อนข้างแน่นแฟ้น โดยที่ยังไม่มีกลุ่มทุนใดเติบโตใหญ่เป็นบรรษัทระหว่างประเทศของโลกที่สาม (Third World Multinationals: TWMs) และกลุ่มทุนธุรกิจยังไม่ปรากฏโฉมชัดเจน

๘.๑ ระบบทุนนิยมแห่งรัฐ (State Capitalism)

ในปี ๒๕๕๒ ระบบทุนนิยมไทยมีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมแห่งรัฐ เนื่องจากรัฐเข้าไปยึดพื้นที่ระบบทุนนิยม อันเป็นปรากฏการณ์ที่เริ่มมีพลวัตรหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๕๑๕ และปรากฏชัดเจนมากขึ้นหลังปี ๒๕๖๑ เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรก พลวัตรดังกล่าวนี้ยังมีมากขึ้นหลังการรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๐

ระบบทุนนิยมแห่งรัฐเติบโตจากยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชาตินิยม ด้วยข้ออ้างที่ว่า สังคมเศรษฐกิจไทยถูกรอบงำโดยชาวต่างชาติ รัฐจึงต้องขจัดอิทธิพลการครอบงำดังกล่าวนี้ และด้วยเหตุที่วิสาหกิจของคนไทยอ่อนแอเกินกว่าที่จะแข่งขันกับวิสาหกิจต่างดาว หนทางเดียวที่ต่อกรได้ก็ด้วยการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจ รัฐวิสาหกิจจึงผุดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างปี ๒๕๕๐-๒๕๖๐ กองทัพทุกเหล่าทัพ รวมทั้งตำรวจพากันจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ และใช้เป็นฐานเศรษฐกิจในการหล่อเลี้ยงและขยายอำนาจทางการเมือง ด้วยเหตุดังนั้น บรรดารัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งในยุคนี้จึงอุดมด้วยความฉ้อฉล ผู้มีอำนาจรัฐไม่เพียงแต่รุกคืบไปจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเท่านั้น หากยังใช้อำนาจรัฐในการควบคุม กำกับ และแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหลากหลายอีกด้วย ดังเช่นการใช้อำนาจในการจัดสรรสัมปทาน ทั้งสัมปทานป่าไม้ สัมปทานเหมืองแร่ สัมปทานการผลิตสุรา การใช้อำนาจในการออกใบอนุญาต ดังเช่นใบอนุญาตการจัดตั้งโรงแรมสัตว์ การใช้อำนาจในการจัดสรรโควตา ทั้งโควตาการส่งออกและโควตาการนำเข้า

ระบบทุนนิยมแห่งรัฐอ่อนพลังลงด้วยเหตุปัจจัยอย่างน้อย ๒ ประการ กล่าวคือ

ประการแรก การละทิ้งปรัชญาชาตินิยมทางเศรษฐกิจ แล้วหันไปเดินเส้นทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ มีผลในการทอนกำลังระบบทุนนิยมแห่งรัฐ ดังจะกล่าวต่อไปว่า การต่อสู้ระหว่างพลังชาตินิยมกับพลังเสรีนิยมทางเศรษฐกิจในสังคมเศรษฐกิจไทยมีมาอย่างต่อเนื่อง หลังทศวรรษ ๒๕๐๐ เมื่อพลังชาตินิยมทางเศรษฐกิจกลับมามีพลวัตเป้าหมายอยู่ที่การควบคุมธุรกิจชาวต่างชาติและการควบคุมแรงงานต่างด้าว การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจมิได้เป็นยุทธวิธีสำคัญของกลุ่มพลังชาตินิยมทางเศรษฐกิจอีกต่อไป ส่วนสำคัญเป็นเพราะประชาสังคมได้เรียนรู้การนอกราชฎ์บังหลวงและการกดขี่ส่วนเกินทางเศรษฐกิจในรัฐวิสาหกิจ และมีข้อมูลที่สมบูรณ์เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจไทยมากขึ้น

ประการที่สอง คลื่นอิทธิพลของปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมสมัยใหม่ ก่อให้เกิดกระแสการถ่ายโอนกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) กระแสดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในสังคมเศรษฐกิจไทยอย่างน้อย ๓ ระลอก ระลอกแรกในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เมื่อต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ระลอกที่สองในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์กลางทศวรรษ ๒๕๒๐ เมื่อรัฐบาลไทยต้องกู้ Standby Arrangement จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และ Structural Adjustment Loan จาก ธนาคารโลก โดยที่องค์กรโลกบาลทั้งสองผูกเงื่อนไขการดำเนินนโยบายมากับเงินให้กู้ (Policy Conditionalities) การถ่ายโอนกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชนเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขดังกล่าว นับตั้งแต่ปลายรัฐบาลเปรมจนถึงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งเรียนรู้วิธีการกดขี่ส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากการดำเนินนโยบายนี้ ระลอกที่สามในรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (๒๕๔๔-๒๕๔๘) ในปี ๒๕๔๒ ระบบทุนนิยมไทยมีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมแห่งรัฐอย่างกระจ่างชัด ๖๐ ปีให้หลัง ระบบทุนนิยมแห่งรัฐสลายไปจากสังคมเศรษฐกิจไทยแล้ว

๕.๒ ทุนหลัก (Dominant Capital)

ทุนหลักในสังคมเศรษฐกิจไทยในปี ๒๕๔๒ ยังคงเป็นทุนพาณิชย์ (Merchant Capital) ทุนพาณิชย์เติบโตใหญ่ตามการเติบโตของการค้าระหว่างประเทศและการค้าภายในประเทศ รวมตลอดจนการขยายตัวของการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการ

แลกเปลี่ยน ซึ่งมีผลในการแปรเปลี่ยน Barter Economy มาเป็น Exchange Economy การทำสนธิสัญญาบาวริงในปี ๒๓๕๘ มีผลต่อการเติบโตใหญ่ของหน่อทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตใหญ่ของทุนพาณิชย์ในสังคมเศรษฐกิจไทยอย่างมีอานุภาพได้

ในปี ๒๔๕๒ ทุนการเงิน (Finance Capital) ยังมีใช้ทุนหลักของระบบเศรษฐกิจไทย กลุ่มทุนการเงินยังคงอ่อนแอ ส่วนสำคัญอาจเป็นเพราะชาวต่างชาติครอบงำธุรกิจสถาบันการเงินในประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนาน และคนไทยไม่มีความรู้และทักษะในการประกอบกิจการสถาบันการเงิน การประกาศสงครามกับสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ซึ่งมีผลในการยึดกิจการทั้งปวงของชาติมหาอำนาจทั้งสองมาเป็นของรัฐ เปิดช่องให้คนไทยและชาวจีนในประเทศไทยก้าวเข้าไปประกอบธุรกิจสถาบันการเงิน แต่การขาดธรรมเนียมปฏิบัติในการบริหารจัดการ และการมุ่งดูดซับส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากเงินฝากของประชาชนในสถาบันการเงินเป็นด้านหลัก ทำให้ธนาคารพาณิชย์มีฐานะง่อนแง่น จนก่อเกิดวิกฤตการณ์ธนาคารพาณิชย์ระลอกแล้วระลอกเล่า

กลุ่มทุนธนาคารพาณิชย์เติบโตใหญ่จากเหตุปัจจัยอย่างน้อย ๓ ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ได้แก่ การอิงแอบผู้ทรงอำนาจทางการเมือง โดยหวังที่จะใช้อำนาจทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ การอิงแอบเช่นนี้ให้ประโยชน์แก่นายทุนธนาคารพาณิชย์เฉพาะบุคคลในการขยายฐานธุรกิจไปสู่กิจการอื่น ๆ มากกว่าการเสริมความเข้มแข็งให้แก่ธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ในอีกด้านหนึ่ง ชนชั้นปกครองใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ต้องการยึดธนาคารพาณิชย์เป็นฐานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพื่อธำรงและขยายอำนาจทางการเมืองของตน ทั้งผู้นำคณะราษฎรหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ และผู้นำฝ่ายทหารหลังการรัฐประหารปี ๒๔๙๐ พากันตบเท้าเข้าไปยึดธนาคารพาณิชย์เป็นฐาน ยังผลให้ธนาคารพาณิชย์กลายเป็นวิสาหกิจอิทธิพล และนายทุนธนาคารพาณิชย์มีความสัมพันธ์กับผู้นำฝ่ายทหารภายใต้ระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตยอย่างแน่นแฟ้น ภาพความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ดำรงอยู่จนถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม ๒๕๑๖

ประการที่สอง ได้แก่ นโยบายการคุมกำเนิดธนาคารพาณิชย์ของธนาคารแห่งประเทศไทย จำนวนธนาคารพาณิชย์คงที่นานนับทศวรรษ นโยบายดังกล่าวนี้ช่วยเพิ่มพูนอำนาจผูกขาดและความเข้มแข็งแก่นายทุนธนาคารพาณิชย์

ประการที่สาม ได้แก่ การบังคับใช้พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งช่วยจัดระเบียบการบริหารธนาคารพาณิชย์ จนกิจการธนาคารพาณิชย์มีฐานะมั่นคงและมีเสถียรภาพมากขึ้น กลุ่มทุนการเงินเริ่มเติบโตใหญ่และเข้มแข็ง จนกลายเป็นกลุ่มทุนหลักในสังคมเศรษฐกิจไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๑๐ เป็นต้นมา

นายทุนธนาคารพาณิชย์มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรการเงินในสังคมเศรษฐกิจไทย สำคัญยิ่งกว่ากลไกราคา เพราะสามารถชี้เป็นชี้ตายกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆได้ สามารถดลบันดาลให้อุตสาหกรรมหนึ่งอุตสาหกรรมใดเติบโตใหญ่รุ่งเรืองได้ ด้วยการจัดสรรเงินให้กู้ และสามารถทำให้อุตสาหกรรมใดๆแคระแกรนได้ ด้วยการไม่อนุมัติสินเชื่อ

นายทุนธนาคารพาณิชย์มิได้จัดสรรเงินให้กู้โดยยึดถือผลประโยชน์ของสังคมเศรษฐกิจไทยโดยส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ในฐานะปุถุชน นายทุนธนาคารพาณิชย์ย่อมเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีความเห็นแก่ตัว รวมทั้งเห็นแก่บริวารและพวกพ้อง การจัดสรรสินเชื่อให้แก่บริวาร พวกพ้อง และธุรกิจที่ตนเองมีผลประโยชน์ จึงเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เข้าใจได้ ข้อเท็จจริงปรากฏว่า นายทุนธนาคารพาณิชย์มิได้มีผลประโยชน์เฉพาะแต่ในธนาคารพาณิชย์เท่านั้น หากยังมีผลประโยชน์ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอื่นๆด้วย การเติบโตของทุนอุตสาหกรรม (Industrial Capital) จึงมีฐานรากจากทุนการเงิน และเติบโตโดยอาศัยการหนุนเนื่องของทุนการเงิน ด้วยเหตุที่นายทุนธนาคารพาณิชย์จัดสรรสินเชื่อแก่บริวาร พวกพ้อง และตนเองอย่างมีอคติ นักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกจำนวนมากจึงขนานนามระบบทุนนิยมไทยว่า ระบบทุนนิยมพวกพ้อง (Crony Capitalism)

อำนาจผูกขาดของกลุ่มทุนธนาคารพาณิชย์เริ่มถูกสั่นคลอนด้วยเหตุปัจจัยอย่างน้อย ๓ ประการ ด้านหนึ่งเกิดจากการขยายตัวของธุรกิจเงินทุน อีกด้านหนึ่งเกิดจากการพัฒนาตลาดทุนในประเทศไทย และท้ายที่สุดเกิดจากนโยบายการเปิดเสรีบัญชีเงินทุน (Capital Account Liberalization)

ธุรกิจเงินลงทุนมีพลวัตรในการขยายตัวนับตั้งแต่รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๑๘-๒๕๑๙) เป็นต้นมา แต่เป็นเพราะธุรกิจนี้มีสิ่งจูงใจในการดึงดูดนักลงทุน จึงมีปัญหาธรรมชาติในการบริหารจัดการเลวร้ายกว่าธุรกิจธนาคารพาณิชย์มาก จนเกิดวิกฤติการณ์สถาบันการเงินเป็นระลอกๆ ระลอกสำคัญเกิดขึ้นในปี ๒๕๒๖ การเติบโตของธุรกิจเงินลงทุนทำให้ผู้ประกอบการมีทางเลือกในการแสวงหาทรัพยากรการเงินเพิ่มขึ้น ไม่ต้องงอนง้อธนาคารพาณิชย์มากเท่าดังปางก่อน ในอีกด้านหนึ่ง กลุ่มทุนธนาคารพาณิชย์ตระหนักดีว่ามี ‘มนุษย์ต่างดาว’ รุกคืบเข้ามายึดพื้นที่ของตน จึงเป็นธรรมชาติที่บรรดาธนาคารพาณิชย์จะพากันจัดตั้งบริษัทเงินทุนขึ้นมาแข่งขันด้วย

การเติบโตของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้ทางเลือกแก่ผู้ประกอบการในการระดมทุนจากตลาดทุน ธุรกิจที่มีคุณสมบัติเป็นบริษัทจดทะเบียนสามารถระดมทุนด้วยการออกหลักทรัพย์นานาประเภทไปขายในตลาดหลักทรัพย์ เพื่อนำทรัพยากรการเงินมาประกอบการได้ โดยที่ธุรกิจขนาดใหญ่อยู่ในฐานะที่จะระดมเงินลงทุนจากตลาดหลักทรัพย์ระหว่างประเทศได้ด้วย

การเปิดเสรีบัญชีเงินลงทุน ซึ่งดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอนนับตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๓ เป็นต้นมา ยังผลให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศโดยเสรีเพิ่มขึ้นมาก นโยบายดังกล่าวนี้ให้ทางเลือกแก่ผู้ประกอบการในการกู้เงินจากต่างประเทศ หากเสียต้นทุนเงินกู้ต่ำกว่าการกู้เงินภายในประเทศ

เหตุปัจจัยทั้งสามดังที่กล่าวข้างต้นล้วนคลอนอำนาจผูกขาดของกลุ่มทุนธนาคารพาณิชย์ ในทศวรรษ ๒๕๒๐ สืบต่อถึงทศวรรษ ๒๕๓๐ ธนาคารพาณิชย์ต้องเผชิญการแข่งขันจากธุรกิจเงินลงทุน ในทศวรรษ ๒๕๓๐ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยรุ่งเรืองชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน วิกฤติการณ์ Black October ในตลาดหลักทรัพย์ Wall Street ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนตุลาคม ๒๕๓๐ มีส่วนขับเคลื่อนความรุ่งเรืองของตลาดหลักทรัพย์ในเอเชียบูรพา เนื่องจากผลตอบแทนจากการซื้อขายหลักทรัพย์ในกลุ่มสมุทรแอตแลนติกตกต่ำ ยังผลให้เงินทุนเคลื่อนย้ายจากกลุ่มสมุทรแอตแลนติกไปสู่กลุ่มสมุทรแปซิฟิก ซึ่งมีโอกาสได้ผลตอบแทนสูงกว่า ความรุ่งเรืองของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกระตุ้นให้มีการระดมทุนจากตลาดหลักทรัพย์แทนการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ ทำยที่สุด นโยบายการเปิดเสรีบัญชีเงินลงทุน ประกอบกับนโยบายการตรึงดอกเบี้ยในอัตราสูงของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งดึงดูดเงินลงทุนไหลเข้าเพื่อให้

บัญชีเงินทรมมีส่วนเกินคูลมากพอที่จะชดเชยส่วนขาดคูลบัญชีเดินสะพัด ทำให้ผู้ประกอบการและสถาบันการเงินหันไปกู้เงินจากต่างประเทศ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่า ในช่วงเวลาเดียวกับที่กลุ่มทุนการเงินต้องเผชิญกับการแข่งขัน จนอำนาจผูกขาดลดทอนลง ภาคอุตสาหกรรมเติบโตใหญ่ตามพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจ ยังผลให้ทุนอุตสาหกรรม (Industrial Capital) เติบโตใหญ่กล้าแข็งด้วย จนอาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ทุนอุตสาหกรรมกลายเป็นทุนหลักในระบบทุนนิยมไทย

การเติบโตใหญ่ของทุนอุตสาหกรรมเป็นผลจากเหตุปัจจัยอย่างน้อย ๓ ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเริ่มด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization) ในปี ๒๕๐๓ ตามมาด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-Oriented Industrialization) ในปี ๒๕๑๕ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเหล่านี้ มีการให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีอากร การให้สินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ และการปกป้องอุตสาหกรรม การอุ้มชูของรัฐมีผลต่อการเติบโตใหญ่ของทุนอุตสาหกรรม และการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม จนกลายเป็นภาคเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา

ประการที่สอง ได้แก่ การเชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มทุนสากล กลุ่มทุนอุตสาหกรรมยักษ์ใหญ่ในประเทศไทยพากันทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Alliance Agreements) กับกลุ่มทุนสากล

ประการที่สาม ได้แก่ แรงกดดันจากการแข่งขันในตลาดโลก ทำให้กลุ่มทุนอุตสาหกรรมต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการบริหาร รวมตลอดจนหาประโยชน์จากความก้าวหน้าเทคโนโลยี เพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจ แรงกดดันจากการแข่งขันนี้จึงมีส่วนต่อการเติบโตของกลุ่มทุนอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม วิฤตติการณ์การเงิน ๒๕๔๐ มีส่วนสำคัญในการบั่นทอนสรรพกำลังของกลุ่มทุนทั้งปวงในระบบเศรษฐกิจไทยอย่างถ้วนหน้า ทั้งทุนการเงิน ทุนอุตสาหกรรม และทุนโทรคมนาคม โดยที่ผลกระทบมากน้อยแตกต่างกัน นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา การเติบโตของกลุ่มทุนมีความหลากหลายมากขึ้น ไม่

จำเพาะแต่ทุนอุตสาหกรรม หากยังมีทุนเกษตรกรรม ทุนโทรคมนาคม และทุนสันตนาการอีกด้วย หลังวิกฤตการณ์การเงิน ๒๕๔๐ ทุนอุตสาหกรรมโดยสัมพัทธ์ยังคงเป็นทุนหลักในระบบเศรษฐกิจไทย

ในประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา ทุนหลักมีพัฒนาการเรียงจากทุนพาณิชย์ไปสู่ทุนอุตสาหกรรม ในปี ๒๔๕๓ รูดอล์ฟ ฮิลเฟอร์ดิง (Rudolph Hilferding, 1877-1941) แพทย์ชาวออสเตรีย เขียนหนังสือชื่อ *Finance Capital* (เพิ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์ในปี ๒๕๒๔) นำเสนอว่า ทุนการเงินเป็นพัฒนาการขั้นล่าสุด (The Latest Phase of Capitalist Development) ของระบบทุนนิยมโลก หากพิจารณาพัฒนาการของสังคมเศรษฐกิจมนุษย์ ซึ่งเรียงลำดับจากสังคมเศรษฐกิจการเกษตร ไปสู่สังคมเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและสังคมเศรษฐกิจบริหารในขั้นสุดท้าย ทุนบริการ (Service Capital) น่าจะเป็นทุนหลักในพัฒนาการขั้นสุดท้ายของระบบทุนนิยม เนื่องจากภาคการเงินการธนาคารเป็นส่วนหนึ่งของภาคบริการ ทุนการเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งของทุนบริการด้วย ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากทุนอุตสาหกรรมไปสู่ทุนบริการ ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) อาจเป็นทุนหลักของช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านนี้

พัฒนาการของทุนหลักในระบบทุนนิยมไทยมิได้เรียงตามลำดับดังที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว หากแต่ข้ามจากทุนพาณิชย์ไปสู่ทุนการเงิน แล้วจึงตามมาด้วยทุนอุตสาหกรรม โดยที่ในขณะเดียวกัน ทุนบริการเติบโตใหญ่ตามมาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนโทรคมนาคม ในปัจจุบัน ระบบทุนนิยมไทยอยู่ในช่วงที่ทุนหลักกำลังเปลี่ยนจากทุนอุตสาหกรรมเป็นทุนบริการ โดยที่ทุนวัฒนธรรมมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆในช่วงการเปลี่ยนผ่านนี้

๕.๓ ระบบทุนนิยมตะเกียบ

บทบาทของคนจีนในประเทศไทยในการผลักดันการขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทยเป็นเรื่องที่มีอาจปฏิเสธได้ นายทุนกลุ่มแรกๆประกอบด้วยเจ้านายและขุนนางที่ประกอบธุรกิจการค้าทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งการลงทุนในกิจการสาธารณูปโภค ชาวจีนอพยพจำนวนหนึ่งถือตัวขึ้นมาเป็นเจ้า

ภาณินายากรและประกอบธุรกิจสัมปทาน หนทางในการเติบโตใหญ่ทางธุรกิจก็แต่โดย อาศัยการอุปถัมภ์ของชนชั้นปกครองชาวไทย ภาพเช่นนี้ยังปรากฏเด่นชัดในทศวรรษ ๒๔๕๐ อีกหนทางหนึ่งก็โดยการเชื่อมสัมพันธ์กับนายทุนจีนโพ้นทะเล การเชื่อม สัมพันธ์นี้มีมาแต่ก่อนสงครามโลกแล้ว ทั้งในการค้าโภคภัณฑ์ระหว่างประเทศและ กิจการเหมืองแร่ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนเชื้อสายจีน ในประเทศไทยกับกลุ่มนายทุนจีนโพ้นทะเลยิ่งแน่นแฟ้นขึ้นไปอีก ทั้งในธุรกิจธนาคาร พาณิชย์และธุรกิจอุตสาหกรรมต่างๆ เมื่อนายชิน โสภณพนิชต้องลี้ภัยการเมืองใน ทศวรรษ ๒๕๐๐ นายชินเลือกฮ่องกงเป็นฐานที่มั่นในการเชื่อมสัมพันธ์กับนายทุนจีน โพ้นทะเลที่อยู่บริเวณขอบสมุทรเอเชียแปซิฟิก เมื่อสังคมเศรษฐกิจไทยก้าวสู่ยุคของการ พัฒนาอุตสาหกรรม นายทุนอุตสาหกรรมไทยเลือกกระชับสายสัมพันธ์กับนายทุน ได้หวัน ครั้นสาธารณรัฐประชาชนจีนมีทีท่าจะเปิดประตูเศรษฐกิจ กลุ่มเจริญ โภคภัณฑ์ ไม่ลังเลที่จะยึดสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นฐานที่มั่นทางธุรกิจ โดยที่อาจมีความสำคัญ ยิ่งกว่าฐานที่มั่นในประเทศไทย

ข้อเท็จจริงดังที่กล่าวข้างต้นนี้ทำให้อาจสรุปได้ว่า ระบบทุนนิยมไทยมี ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับระบบทุนนิยมจีน กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ในปี ๒๕๕๒ เกือบ ทั้งหมดเป็นกลุ่มนายทุนเชื้อสายจีน กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ที่มีความเป็นจีนน้อยมีเฉพาะแต่ เครือซีเมนต์ไทย ปตท. และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุที่ระบบ ทุนนิยมจีนมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา เนื่องจากระบบทุนนิยมโลกมีการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนา ผลที่ตามมาคือ กลุ่มนายทุนเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนา นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอันเป็นผลจาก ปฏิสัมพันธ์ที่มีกับกลุ่มทุนสากลโดยตรง

หากพิจารณาในบริบทที่กว้างขึ้น อาจต้องกล่าวว่า ระบบทุนนิยมไทย เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมตะเกียบ ระบบทุนนิยมตะเกียบเป็นระบบทุนนิยมของผู้ ที่มีวัฒนธรรมการใช้ตะเกียบในการบริโภค อาเซียนบูรพา รวมทั้งอุษาคเนย์ อยู่ในวง ไพบูลย์ของระบบทุนนิยมตะเกียบ เครือข่ายอิทธิพลของระบบทุนนิยมตะเกียบมิได้ ครอบคลุมเฉพาะแต่สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้หวัน ฮ่องกง และเครือข่ายจีนโพ้นทะเล ในอุษาคเนย์ ทั้งในฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทยเท่านั้น หากยัง ครอบคลุมถึงญี่ปุ่นและเกาหลีอีกด้วย วัฒนธรรมการใช้ตะเกียบอาจมิได้มีความสำคัญ

มากนักในการสานสายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แต่ตะเกียบเป็นสัญลักษณ์ของการมีวัฒนธรรม ระบบคุณค่า ระบบความเชื่อ และจารีตประเพณีร่วมกันในระดับหนึ่ง บรรดาประเทศที่อยู่ในวงไพบูลย์ของระบบทุนนิยมตะเกียบล้วนต้องพึ่งพาอาศัยกัน พัฒนาการของระบบทุนนิยมตะเกียบมีผลต่อพัฒนาการของระบบทุนนิยมในประเทศที่อยู่ในวงไพบูลย์เดียวกัน ในทำนองเดียวกัน พัฒนาการของระบบทุนนิยมในประเทศเหล่านี้ก็ส่งผลกระทบต่อระบบทุนนิยมตะเกียบอย่างมีอาจปฏิเสธได้

ในปี ๒๕๕๒ ระบบทุนนิยมตะเกียบยังไม่ปรากฏ โฉมชัดเจนในเอเชียบูรพาและอุษาคเนย์ ๖๐ ปีต่อมา ระบบทุนนิยมตะเกียบปรากฏโฉมอย่างชัดเจนยิ่ง โดยที่ระบบทุนนิยมไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมตะเกียบ ความเจริญและความเสื่อมถอยของระบบทุนนิยมตะเกียบมีผลกระทบต่อระบบทุนนิยมไทยอย่างสำคัญ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไทยมีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย (Asian NICs)

๕.๔ บนเส้นทางสู่ TWMs

ในปี ๒๕๕๒ ธุรกิจส่วนใหญ่ในสังคมเศรษฐกิจไทยเป็นธุรกิจครอบครัว มีการจัดองค์กรในการผลิตในรูปผู้ประกอบการที่มีเจ้าแต่เพียงผู้เดียว (Single Proprietorship) นิติบุคคลมีน้อย การประกอบการส่วนใหญ่เป็นการประกอบการขนาดเล็กและกลาง (SMEs) และมีลักษณะเป็นธุรกิจครอบครัว (Family Business) ๖๐ ปีให้หลัง ภาพดังกล่าวนี้ยังคงปรากฏให้เห็น กล่าวคือ การประกอบการขนาดเล็กและกลางยังเป็นลักษณะของวิสาหกิจส่วนใหญ่ การจัดองค์กรในการผลิตส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจที่มีเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวและห้างหุ้นส่วน ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจครอบครัว โดยที่บริษัทจำกัดและนิติบุคคลอื่นมีมากขึ้น แม้จะปรากฏโฉมบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งไม่ปรากฏในปี ๒๕๕๒ เนื่องจากยังไม่มีตลาดหลักทรัพย์ แต่บริษัทจดทะเบียนในปี ๒๕๕๒ ยังเป็นสัดส่วนน้อยของบริษัทจำกัดทั้งหมด

โฉมหน้าธุรกิจไทยที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดก็คือ การก่อตัวของบรรษัทระหว่างประเทศของโลกที่สาม (TWMs) กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ที่เรียกว่า Conglomerates ปรากฏในหลายภาคเศรษฐกิจ ทั้งภาคเศรษฐกิจการเงิน ภาคเศรษฐกิจ

อุตสาหกรรม และภาคเศรษฐกิจบริการ กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่เหล่านี้เติบโตโดยอาศัย
ยุทธวิธีอย่างน้อย ๒ วิธี กล่าวคือ

ยุทธวิธีแรกได้แก่ การแสวงหาการอุปถัมภ์ทางการเมือง เพื่อใช้อำนาจ
ทางการเมืองมาอำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจ ทั้งในการให้สัมปทาน การจัดสรรโควตา
การกำหนดนโยบายในทางให้ประโยชน์ การให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีอากร การ
ตั้งกำแพงภาษีปกป้องผลผลิตของบริษัท การให้เงินอุดหนุน การให้สินเชื่ออัตรา
ดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น ยุทธวิธีนี้ใช้มาแต่ดั้งเดิม แต่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน กลุ่มทุนที่
เติบโตมาเป็นกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ในปัจจุบันล้วนให้ความสำคัญแก่เครือข่ายความสัมพันธ์
เชิงอุปถัมภ์ทั้งสิ้น

ยุทธวิธีที่สอง ได้แก่ การสานสัมพันธ์กับกลุ่มทุนสากลด้วยการทำสัญญา
พันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Alliance Agreements) โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างได้
ประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้

มองจากแง่มุมกลุ่มทุนสากล กลุ่มทุนสากลได้ประโยชน์จากการเป็น
พันธมิตรกับกลุ่มทุนท้องถิ่นอย่างน้อย ๓ ด้าน

ด้านแรกได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากเครือข่ายทางการเมือง (Political
Networking) ของกลุ่มทุนไทย เครือข่ายทางการเมืองช่วยให้เข้าถึงชนชั้นปกครองและ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ประโยชน์ในการผลักดันนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่
กลุ่มทุนสากล และด้านทานการดำเนินนโยบายที่ขัดประโยชน์กลุ่มทุนสากล การเป็น
พันธมิตรกับกลุ่มทุนท้องถิ่นทำให้กลุ่มทุนสากลไม่ต้องลงทุนสร้างเครือข่ายทาง
การเมืองเอง เพราะนอกจากจะต้องใช้เงินจำนวนมากแล้ว ยังอาจได้เครือข่ายที่ไม่ดี
เท่ากับที่กลุ่มทุนท้องถิ่นมีอยู่แล้ว

ด้านที่สองได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากเครือข่ายการตลาด (Marketing
Networking) ของกลุ่มทุนไทย กลุ่มทุนไทยมีเครือข่ายการตลาดซึ่งอาศัยการสร้างมา
ยาวนานตั้งแต่เริ่มต้นธุรกิจอยู่แล้ว อีกทั้งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตลาดไทย และ
มีทักษะในการขยายการตลาดภายในประเทศไทยอีกด้วย กลุ่มทุนสากลหากต้องการ
สร้างเครือข่ายการตลาดของตนเอง ก็ต้องใช้งบลงทุนจำนวนไม่น้อยไม่ และหากต้องการ
สะสมความรู้และทักษะเกี่ยวกับการตลาดไทย ก็ต้องใช้เวลา หนทางลัดในการนี้ก็คือ
การเป็นหุ้นส่วนกับกลุ่มทุนไทย

ด้านที่สาม ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากการแปลงสัญชาติธุรกิจ การทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนไทยช่วยแปลงสัญชาติกลุ่มทุนสากลที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย อย่างน้อยที่สุดช่วยลดทอนลักษณะต่างตัวของธุรกิจ และให้หลักประกันระดับหนึ่งว่าจะไม่ถูกยึดกิจการไปเป็นของรัฐไทย

มองในแง่ของกลุ่มทุนไทย การทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนสากลให้ประโยชน์แก่กลุ่มทุนไทยอย่างน้อย ๓ ด้าน

ด้านแรก ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าถึงแหล่งเงินทุนธุรกิจ กลุ่มทุนไทยอาจได้ประโยชน์จากทรัพยากรการเงินของกลุ่มทุนสากล หรืออาศัยกลุ่มทุนสากลเป็นสะพานเพื่อเข้าถึงตลาดการเงินระหว่างประเทศ

ด้านที่สอง ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการบริหารจัดการ

ด้านที่สาม ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต

ในปี ๒๕๕๒ ยังไม่มีกลุ่มทุนกลุ่มใดที่เติบโตใหญ่เป็นบริษัทระหว่างประเทศ ๖๐ ปีให้หลัง บริษัทระหว่างประเทศของโลกที่สามปรากฏโฉมในระบบทุนนิยมไทยแล้ว กระนั้นก็ตาม กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่เหล่านี้ยังคงรูปแบบธุรกิจในครอบครัวอย่างเหนียวแน่น กล่าวคือ ครอบครัวมีส่วนในความเป็นเจ้าของในสัดส่วนสูง และสามารถยึดกุมและธำรงอำนาจในการควบคุมจัดการไว้ได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีความสำคัญว่า การเป็นธุรกิจในครอบครัวมิได้เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตใหญ่ของกลุ่มทุน แต่ทั้งนี้มิได้มีความหมายว่า ธุรกิจในครอบครัวเป็นเงื่อนไขอันจำเป็นของความสำเร็จแท้ที่จริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ปมเงื่อนไขที่สำคัญอยู่ที่สมรรถภาพในการบริหารจัดการของสมาชิกในครอบครัว ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ในขณะที่ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของกับการควบคุมจัดการ (Separation of Ownership and Control) ในกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ของนายทุนเชื้อสายจีนในประเทศไทย กลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ที่มีความเป็นจีนน้อย ดังเช่นเครือซีเมนต์ไทยและ ปตท. กลับมีการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของกับการควบคุมจัดการค่อนข้างชัดเจน กลุ่มทุนการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารพาณิชย์ เป็นกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่เชื้อสายจีนกลุ่มเดียวที่

มีการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของกับการควบคุมจัดการ และสัญลักษณ์ธุรกิจใ
ครอบครัว เนื่องเพราะได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากวิกฤติการณ์การเงิน ๒๕๔๐ จน
ต้องให้กลุ่มทุนการเงินสากลเข้ามาร่วมเป็นเจ้าของและร่วมควบคุมจัดการในสัดส่วนที่
สำคัญ

๕.๕ ทุนภูธร

ในปี ๒๕๕๒ กลุ่มทุนภูธรยังไม่ปรากฏโฉมเด่นชัด ๖๐ ปีให้หลังความ
ชัดเจนมีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มีอยู่น้อยมาก จึงไม่สามารถจับ
ประเด็นแบบแผนการเติบโตได้ กลุ่มทุนภูธรมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาค
ส่วนใหญ่มีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่น บางกลุ่มกระโดดขึ้นเวทีการเมืองระดับชาติ
โดยหวังว่า การมีอำนาจทางการเมืองจะอำนวยประโยชน์แก่ธุรกิจ กลุ่มทุนภูธรที่เติบโต
ขึ้นมาเป็นกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ระดับชาติยังไม่ปรากฏชัดเจน

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ

ปาฐกถาวันนี้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในรอบ ๖๐ ปี ทั้งในส่วน
ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวม
ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลกและสังคมไทย

ผมขอจบปาฐกถาแต่เพียงเท่านี้

ขอขอบคุณที่ท่านมีสมาธิฟังจนจบ

